

POSTHERMENEUTICA: POSTMODERN DİN BİLİMLERİNDE HERMENÖTİK

Prof. Dr. Mustafa ALICI*

Öz: Postmodernite, yazar-metin ilişkisinden ziyade okuyucuya bağlı metin anlayışını geliştirmek, değiştirmek, şeklini bozmak, yapısını sökmek suretiyle metnin homojenliğini ortadan kaldırıp heterojenliğini savunmakta; bunu yaparken kendine özgü ileri yapısalılık (post-structuralism), yapı-sökücü (destructionist) negatif akılcılık, negatif okuma gibi özgün teoriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu makalede hermenötik biliminin tarihini klasik, modern ve postmodern filozofların teorilerini listeleterek verdikten sonra eleştirel özellikte okuyucu merkezli okuma, okuyucuyla uyumlu eleştirel anlama, mitten arındırılmış subjektif diyalojik dil, şimdiki öznel zaman veya tarih, bireysel yapı-bozucu anlatı, negatif, çoğulcu eleştirel akıl ve negatif estetik gibi posthermenötüğün temel yorumlama yapıtaşları incelenmiştir.

Bu bağlamda diyebiliriz ki posthermenötik, postmoderniteye bağlı geliştirilen sadece özgün din olgusuna değil, seküler edebiyat ve sivil hukuk gibi alanlarda yorum teorileri üretirken çeşitli anlama imkânlarına veyahut yorum farklılıklarına vurgu yapmakta; böylelikle hiç olmadığından daha keskin ve radikal yorumlara yönelebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: modernizm, postmodernizm, din bilimleri, hermenötik, yorum.

POSTHERMENEUTICA: HERMENEUTICS IN THE POSTMODERN STUDY OF RELIGIONS

Abstract: Postmodernity advocates the heterogeneity of the text, destroying its homogeneity, by linking up to its reader rather than the author-text relationship as well as by deforming it, changing it; by doing so, it aims to bring about some specific theories such as post-structuralism (post-structuralism), de-structuralism, negative rationalism and negative reading.

In this article, after having enlisted the theories about hermeneutics done by classical, modernist and postmodernist philosophers we examined the basic composite elements of posthermeneutics such as reader-centered reading, critical understanding proper to the reader, subjective-dialogical language, instant or present time-history, individual deconstructive narration, critical pluralist and negative-reason, and negative aesthetics.

In this context we may say that posthermeneutics is bound not only to postmodern religious phenomenon, but also to the theories of interpretation produced in the fields such as secular literature and civil law, insisting on various possibilities of understanding as well as more diverse theories oriented towards more sharpened and radical interpretations.

Key Words: modernism, postmodernism, study of religions, hermeneutics, interpretation.

ORCID ID : 0000-0001-9513-6768

DOI : <https://doi.org/10.31126/akrajournal.684485>

Geliş tarihi : 4 Şubat 2020 / Kabul tarihi: 19 Mart 2020

*Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı.

1. Giriş

Çağımızda din bilimleri açısından farklı dinî geleneklerin çokluğunun nedenlerinden biri de onlardaki yorum farklılıklarıdır. Dinî geleneklerin anlatı- larındaki mitlerin mahiyeti, o geleneğin din dilinin doğası, tarihselcilik ve avamın anlama sorunu, fiziksel ve metafizik âlemi yorumlama meselesi gibi önemli konular hermenötiğin din bilimleri için önemini ortaya koymaktadır.

Bu bakımdan din bilimleri geleneği içinde din fenomenlerindeki içkin an- lamları ortaya çıkarmayı, kutsal metinlerin dindarları tarafından tarihsel düz- lem içinde verilen yorumları mukayese edip anlamayı hedefleyen din fenome- nolojisi, bu yönüyle bir hermenötik fenomenoloji hükmündedir. Kuzey Amerika'daki din bilimcileri arasında yaygın bir metodolojik alan olan her- menötik yöntem, betimleyici olmaktan çok yorumlayıcı ve anlayıcı özelliğe- dir.¹

Çağımız, önceki dönemlere alternatif veya yeni bir şeyler getirmek üzere vardır. Söz gelişi modern bilimlere karşı alternatif psikoloji, alternatif tıp, alternatif tarım ve alternatif beslenme bunların en ilgi çekici olanlarıdır. Çağ- daş alternatif akademide bilhassa sosyal ve beşerî bilimlerde ise rasyonel pozitivizme, klasik mitoloji dâhil mega anlatılarla dolu tarihsel anlatımlara, klasik geleneğe, mutlaklaştırıcı ve evrenselleştirici tutarlılık çabalarına karşı durmak veya *radikal başkaldırı*, kendini daha fazla göstermektedir.²

Dolayısıyla postmodernizm, *alışıldık olana karşı* olmak üzere onu önce yerinde kullanıp sonra istismarlarıyla onu yerli yerince tesis edip sonra onu istikrarsız hâle dönüştürmektedir. Son olarak bu kelime, eleştirel ve ironik *yeniden okumalar* sanatıyla gayretler içine giren *çelişkili bir girişim* şeklinde tanımlanabilmektedir.³

Bu doğrultuda hermenötik; sanat, estetik ve mimarideki eklektik, yeni bakış açılarının yanında edebiyat yorumlamasında öne çıkan bir bilim olarak postmodern etki altında genel olarak şekilciliğin ötesinde retorik eleştirel alanda ortaya çıkmış, yeni tenkitçilik, yeni edebî tarih veya dil ve metin hak- kındaki yapı bozum teorileriyle kendini yenileyip canlı bir disipline dönüş- müştür.

Orta Çağ'ın İtalyan düşünürü *Galileo Galile'*ye ait *ölçülebilir her şeyi ölç-*

1. Ursula King, "Historical and Phenomenological Approaches to the Study of Religion", *Contemporary Approaches to The Study of Religion*, ed. Frank Whaling, Moulton Publishers, Berling- New York 1983, vol I, s. 29- 164.

2. Richard Palmer, "Postmodernity and Hermeneutics", *Boundry* 2, 5/2 (Winter 1977), 363; Elliot Yale Neaman, " Liberalism and Post-Modern Hermeneutics", *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, 2/2-3 (1988), s. 151.

3. Linda Hutcheon, *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*, Routledge, London- New York 1988, s. 3-4.

mek, ölçülemeyenleri ise ölçülü hâle getirmek şeklindeki mottoyu benimseyen modern dönem, ana hatlarıyla zamanı lineer bir düzlemde mekânla bağlantılı gören, söz-merkezli (logo-sentrik) ve alabildiğine durağan davranarak insanı her şeyin merkezine yerleştiren, akli irrasyonel güçlere karşı en umut verici zihinsel meleke olarak gören, bütünlük, devamlılık, ortaklık ve uyumu esas alan bir perspektif geliştirmişti. Postmodernizm; bilhassa insanın evren içindeki doğa ile uyumlu yeri, hümanist tekno- kültürel dünya görüşü ve hümanist objektifliğe ve mutlaklığa dayalı rasyonellik şeklinde üç başlık altında topladığı modern perspektifleri tamamen reddetmektedir.⁴

Bunların yerine veya onları reddedip veyahut geliştirerek postmodernizm, insanın bilişsel ve öznel yapısına yönelik yeni bireyler olan öznel benlikleri veya trans-human ve post-human anlayışlarını öne çıkararak öncelikle antropoloji, psikoloji ve edebiyat teorilerinde köklü sentetik değişiklikler önermektedir. Daha girift eklektik teoriler dünyasına sahip olarak fenomenolojik psikolojiyi savunan ve seküler alana daha hakim yeni hermenötik yaklaşımlarla yakın çalışan postmodern dönem, bilhassa beşerî anlamların dinamik ve canlı ilişkiler dünyasında daha fazla ortaya çıktığını, trans-personal psikolojiyi önemseyerek modernitenin görmezden geldiği aşırı öznel mutluluk, mistik huşu, yüksek benlik, bedenden soyutlanmış ruh, gündelik hayatın kutsanması, sinerji, şefkat gibi detaylı mistik ruhsal boyutları, *yüceltilmiş ve sıradan olmayan bilinçlilik ve gerçeklikler* olarak vurgulamaktadır.⁵

Bu makalede son dönemde ortaya çıkan postmodern hermenötik teorilerin başlıca yapı taşları işlenecektir.

2. Mitolojiden Seküler Edebiyata Hermenötiğin Dinamik Tarihi: Modern Hermenötik - Posthermenötik Diyalektiği

Kadim Yunan mitolojisinden beri *yorumlama* başta olmak üzere *bildirme*, *haber verme*, *çeviri yapma*, *açıklama* eylemleri Grekçe *hermeneuein* (*ἑρμηνεύειν*) terimiyle karşılandı. Grek diline ait bu sözcüğün iki kaynağından bahsedilir: Birincisi *Pagan Delfi Tapınağı*'ndaki başkâhinin kehanetlerini yorumlayan rahiplere verilen ismin (*hermeios*) oluşu, diğeri ise -modern hermenötiğin şüpheli iddiasına göre- Grek mitolojisinde, mitolojinin baş ilahı *Zeus* ile karısı *Maia*'nın oğlu olan haberci ilah *Hermes*'ten gelmesidir. *Hermes*, tanrıların kanat-ayaklı elçisi ve insanların dostu olup metafizik âlemdeki ilahların sözlerini fizik âlemdeki insanlara taşıyıp çevirip yorumlar. Aslında aracı olarak *Hermes*'in ilettikleri, tanrıların mesajlarının sadece bir aktarımı değil aynı zamanda kendi sentetik doğasına, entegre edici kimliğine ve karmaşık konumuna uygun yorumlar da katarak yaptığı

4. Palmer, "Postmodernity and Hermeneutics", s. 364- 369.

5. Palmer, "Postmodernity and Hermeneutics", s. 379-380.

açıklamalarıdır. *Hermes*, medyatik bir görev yaparak metafizik âlem ile fiziksel âlem arasında mesaj taşımakta ve mesajları anlaşılabilir bir şekilde yorumlamaktadır.⁶

Bu iki köken varsayımından bilhassa birincisi sonraki dönemlerde daha etkin oldu; söz gelişi pagan Yunan mitolojisinde *hermeios* kelimesi, hermenötüğün öncelikle şiir edebiyatında pagan şairlerin ilahlar hakkındaki anlaşılması zor mitsel destanlarının anlaşılıp öğretilmesine ve yorumlanmasına katkı sağlayan *bir edebî sanat alanı* olarak ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Buna bağlı olarak Antik Dönem'den, Yeni Çağ'a kadar bilhassa şiirde doğru anlam ve yoruma ulaşmak için iki farklı yol izlenmiştir. Birincisi, *Gadamer*'in de işaret ettiği gibi hermenötik, (*Aristo*'nun *Peri Hermeneias*'ta yorumlamayı ele aldığı biçimiyle) aynı zamanda dilin mantıksal çözümlemesi olarak gramer yöntemine vurgu yapmıştır. Mesela bu bilim sayesinde *Homeros*'un destanlarında kullandığı dilin, aradan uzun zaman geçtikten sonra yeni kuşaklar tarafından anlaşılmasız hâle gelmesi üzerine bu destansı şiirlerin anlaşılabilmesi amacıyla unutulmuş kelimeler hatırlatılmış veya yeni kelimelerle yeniden yorumlanmıştır.⁷ İkincisi, yabancı veya geçmişte kalmış olan eserlerin anlaşılmasında kullanılan *alegorik yorumlama* yöntemidir. Bilhassa *Gadamer*, Antik Dönem'den Yeni Çağ'a kadar alegori sözcüğünün *konuşma* yani *logos* alanına ait olduğunu, bu yüzden hermenötik veya retorik bir unsur olarak anlaşıldığını ileri sürmektedir.⁸

Hermenötik, zamanla daha seküler bir anlamda aynı zamanda her türlü zanaat ve benzeri elle yapılan becerileri içeren teknik alanı da kapsadı.⁹ Ancak hermenötik, terim olarak, Orta Çağ'da matbaanın icadından sonra okumanın, konuşmanın önüne geçmesiyle beraber ivme kazanarak en çok filolojide ve Protestan tefsir çalışmalarının gayretleriyle *Kitab-ı Mukaddes* araştırmalarında, Yeni Çağ'da hukuksal dilin anlaşılıp yorumlanmasında, felsefi ve teolojik dogmatik metinlerin yorumlanmasında kullanıldı. Modern dönemde bilhassa XIX. ve XX. yüzyıllardan itibaren terim, aynı zamanda etno-kültürel çalışmalarda ve normatif olmayan din bilimlerinde kullanıldı.

Hermenötik, postmodern düşüncede bazen yorumlama şeklinde olmak üzere, gittikçe daha seküler çevrelerde söz gelişi edebiyat, ikonografi, sembolik dil izahlarında bunun yanında müzik (müziğe ait metin ve yorumların

6. Richard E. Palmer, *Hermeneutics: Interpretation Theory in Fr. D. E. Schleiermacher, Dilthey, Heidegger and Gadamer*, Northwestern University Press, Evanston 1969, s. 13.

7. M. Toprak, *Hermeneutik (Yorumbilgisi) ve Edebiyat*, Bulut Yayınları, İstanbul 2003, s. 23.

8. Hans Georg Gadamer, *Hakikat ve Yöntem*, (çev. Hüsamettin Arslan), İsmail Yavuzcan, Paradigma Yayınları, İstanbul 2008, s. 100.

9. William Dilthey "Hermeneutiğin Doğuşu", *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, çev. D. Özlem, Paradigma Yayınları, İstanbul 1999, s. 91.

değerlerini analiz etme anlamında) veya felsefeye ait eserlerin niteliksel yorumlanması için geniş ölçüde kullanıldı.¹⁰

Din bilimleri bağlamında benzerlik ve çağdaşlık açısından düşünüldüğünde modern dönemde *F. Schleiermacher*, *F. Nietzsche*, *W. Dilthey*, *J. Habermas* ile postmodern dönemde *M. Foucault*, *M. Heidegger*, *H. G. Gadamer*, *P. Ricoeur*, *J. Derrida*, *J. L. Nancy*, *R. Palmer* ve *H. Penner* vasıtasıyla hermenötik bilimi yeni teorik yaklaşım sergilemiştir. Ancak bu gelenek içindeki teorisyenlerin, aynı zamanda birbirleriyle paradoks ilişkiler içinde oldukları ortaya çıkmıştır.

Modern dönemde Alman filozof ve din bilimcisi *Friedrich Schleiermacher* (1756- 1834), modern teolojinin (Protestan) ve hermenötüğün kurucu babalarından sayılır. O, 1819 yılında hermenötik üzerine verdiği konferanslarda o devre kadar anlama üzerine ciddi bir çalışma yapılmadığından yakındır. Yine o, metafizik ve ahlak felsefesine dair spekülasyon üretmeyi reddedip bunun yerine *modern din bilimleri (Religionswissenschaft)* için metin, gramer ve retorığı yorumlayıp anlamak maksadıyla çeşitli yöntemleri birleştiren şöyle bir hermenötik teori geliştirdi:

- Bir metnin yazarının zihinsel süreçlerini yeniden tecrübe etmemiz gerekir.

- Yazarın, bu öznel zihinsel süreçleri ile onların var olduğu nesnel bağlamlar arasındaki gerilim asla giderilemez.

- Özel ile evrensel, özgün ile genel, parça ile bütün, birey ile tarih arasında meydana gelen bu gerilimin adı *hermenötik kültürel çevredir*.

- Anlama işi, özel olanın bilgisine, özel olanın bilgisi ise zincirleme olarak genel olanın bilgisine sebep olur.

- Metni tam olarak anlamak için yazarın somut yani bireysel, zihinsel ve fiili süreçlerini anlamalıyız. Bunun için ise yazarın ve eserinin her ikisinin tarihsel bağlamını iyi bilmeliyiz.

- Neticede anlamamanın temeli olan yorum için üç önemli etken bulunur:
 - » Yeni bilim adıyla yoruma katkı sağlayacak *anlama bilimi* inşa etmek.
 - » Bu anlama bilimi, doğal bilimlerden farklı olarak sadece zihinsel ve bilinçle işlemeli.

- » Din, sadece mutlak bağımlılık duygusu olarak anlaşılmalı.¹¹

Modern hermenötik tarihinde *Hegel* ve *Marx*'tan daha önemli Heidegger

10. Hans H. Penner, "Interpretation", *Guide to the Study of Religion*, ed. Willi Braun- Russell T. McCutcheon, Continuum, London- New York 2000, s. 57.

11. Friedrich Schleiermacher, *Hermeneutics- The Handwritten Manuscripts*, ed. Heinz Kimmerle, trans. James Duke Jack Fortsman, The Handwritten Manuscripts, Missoula 1977, s. 20-61.

ger'den daha yaratıcı bir düşünür bulunmaktadır: *F. Nietzsche*. Batı felsefesine ahlaki değerler inşa eden *Nihilist Nietzsche*, post-yapısalcılar diye adlandırdığımız düşünürlerin öncüsü sayılabilir. Bilhassa Fransız eleştirmen düşünlere güçlü bir yorumlama yeteneği kazandıran Nietzsche'nin hermenötiğe katkılarını şöyle listeleyebiliriz:

- Postmodern hermenötikler, onun spekülâtif katkıları sayesinde modernistlerin düşünce formlarını ve teorik iddialarını çürütebilmişlerdir.

- Mesela o, objektiflik hayaller ve mantıksal formüllerle beslenen sığ rasyonel bilimsel iyimserlik ruhuna alenen saldırmıştır.

- O, postmodern yorumlayıcı benlik bilincine açılan bir kapı olmuştur.

- O, hermenötik yorumlamaları, metafizik ötesi, uydurma, her yerde mevcut olan çıkar odaklı tipolojilere ayırmıştır.

- Tanrı öldü! derken her türlü sonsuz âlem, devam eden fikir ve mutlak gerçeklik iddialarını inkâr ederek, yoruma beşerî ve metafizik açıdan iki önemli katkı sağlamıştır;

- » Gerçeklik dediğimiz şey beşerî bir şeydir; yoksa ilahi zihindeki fikirleri niyet okuyup tahmin etmekle mutlak gerçeğe dönüştüremeyiz.

- » Beşer olarak bilgimizi, Tanrı'nın yaratımı olan metafizik ilahi nizam ile uyumlu hâle asla getiremeyiz.

- Bu açıdan yorumunun ana hedefi, metafizik bir hakikat arayışı olamaz. Zira fenomenleri tecrübe ettiğimiz bu dünyanın ardında metafizik bir âlem yoktur.

- Bu yüzden bilmek veya bilinen şeylerin algılanması olarak epistemoloji terimi bile sorgulanabilir şeylerdir.

- Dolayısıyla bu âlemi kavrama süreci için en uygun kelime bilmek değil yorumlamaktır.

- Kaçınılmaz ve her yerde bulunan yorumlama; eylem olarak, düşünce süreçlerimizle yani bu âlemde mücadele etmek ve güç kazanmak maksadıyla yaşamak ve var olmak şeklindeki süreçlerimizle teşekkül eden kurgusal, uyduruk ve sonradan icat edilmiş bir şeydir.

- Nietzsche'nin çağdaş hermenötiğe en önemli katkılarından biri de eşsiz monad ve temel olarak rasyonel bilinç anlayışı yerine, beşer öznelliğini ege-menlik için birbirleriyle rekabet eden birer güç mücadelesi olarak görmesidir.

- Nietzsche, postmodern hermenötiğe eleştirel bakış kazandırıp, popüler ahlak, sürü değerleri, sebeplilik hayali, hakikat fikri, hakikati bilme, sosyal vicdan gibi modern konuları cesaretle tenkit etmiştir.¹²

12. Richard E. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", *Notre Dame English Journal*, 15/3 (Summer 1983), s. 63- 65.

Modern dönemin diğer önemli filozofu *William Dilthey* (1833- 1911), 1900 yılında *Schleiermacher*'in hermenötüğünü kendi *hayat felsefesi (Lebensphilosophie)* anlayışına uyarladı. O, hermenötik konularını modern zihinlere getiren din bilimcisi olarak dikkatlerden kaçmaz. Onun bu bilime kazandırdığı ve kendisiyle özdeşleşen teknik terimler arasında *Erneblis* (yaşanmış tecrübe), *Verstehen* (anlama) ve *Weltanschauung* (dünya görüşü) sayılabilir.

» ***Diltheyci Yaşanmış Tecrübe Kavramı:*** Ona göre bu kavram, tanıdık olan, gündelik hayatın tüm uygulamalarını içerir. Bu tecrübe, özel, ezoterik olup dil, tarih ve topluluk ile inşa edilir. Amaç olarak tüm beşerî ilimler, bu yaşanmış tecrübeyi yeniden yaşamak ve sunmak için vardır. Dolayısıyla genel hayat tecrübesi beşerî anlama için sadece ön koşul değil aynı zamanda sonuçtur. Böylece hayat tecrübesi ve anlama gibi iki önemli mesele olup karşılıklı ilişki içinde işleyip daha yüksek zihinsel bilinç seviyelerine ulaşmak için vardır.¹³

» ***Diltheyci Anlama:*** Onun en ünlü önermelerinden biri, *doğayı izah edersek beşerî zihni anlarız*, şeklindedir. Böylece hayat tecrübesi ile anlama, karşılıklı ilişki içinde çalışırlar ve daha yüksek zihinsel bilinç seviyelerini dinamik olarak teşvik ederler.

» ***Diltheyci Dünya Görüşü:*** Ona göre tüm beşerî perspektifler, dünya görüşüdür. Bu *Diltheyci kavram*, aynı zamanda pek çok modern din bilimi yaklaşımı için merkezî kavram sayılır.

• Ona göre dünya görüşü bir gerçeklik değil aksine gerçekliğin bir yorumu olup ayrı ayrı yaşanmış tecrübeleri bir bütün olarak birleştirip anlamaktır.

• Dünya görüşü, aynı zamanda tecrübeye, düşünceye ve yorumlamaya dair bir bakış açısı olup salt teorik, bilimsel ve felsefî karakterde değildir.

• Dolayısıyla her dine veya kültüre ait dünya görüşü, bilinçaltına ait özgün tutumları ve derin faraziyeleri içermektedir.

• Bu yüzden dünya görüşü, anlamaya dair farklı seviyeleri birbirleriyle eklemlenip bütünleştirir ve farklı tecrübe boyutlarını uyumlu hâle dönüştürür.

• Bu anlamıyla dünya görüşü bilgi, bilim veya teori değil bir inanç sistemidir.

• Dünya görüşü, mantıksal yazılar sistemi değil, aksine bilinç, istek ve şefkati bütünleştiren bir yapılanma olarak olgular, değerler ve amaçlar sentezidir.

• Dünya görüşü, aynı zamanda *hayat tarzları* olarak bilinen hem beşerî hâllere dair bakış açılarından hem de en derin kişisel tavırlardan oluşmaktadır.

• Dünya görüşü, *tarihin ürünleri* olarak kültürel gelenek, folklor ve des-

13. Penner, "Interpretation", s. 58- 60.

tanların etkisiyle ortaya çıkan, bütün olarak bir milletin diğer fertleriyle de ilişki içinde meydana gelir.

• Bu hâliyle çoğul olarak dünya görüşleri, yaratıcı, şekil verici ve yeniden şekillendirici olup insanları canlı tutar.¹⁴

Modern döneme kavramlarla işlenen hermenötiğin hızlıca modası geçen bir bilim veya eleğe dönen bir konu veya radikal ideolojiyle hatta kötü bir metafizikle donanmış bir alan olmadığını göstermek isteyen postmodern dönem filozoflar, büyük bir zihinsel geçiş ile çok boyutlu ve detaylı bir posthermenötiğe yönelik büyük gayret gösterdiler. Bu açıdan düşünüldüğünde Palmer'e göre posthermenötik, insanlık tarihi boyunca uygulanan çok çeşitli metinsel yorumların, farklı metinsel anlamların ve farklı okuma eylem ve sanatlarının ele alındığı detaylı bilgi toplamıdır.¹⁵

Postmodern döneme geçişte postmodern tarih felsefesi olarak *Bilginin Arkeolojisi*¹⁶ kavramıyla öne çıkan Fransız Filozof Michel Foucault (1926-1984), bilhassa metin yorumundaki özne ve özneliği irdeleyerek neticede tüm yüzeyselliğin altında gerçek bir benliğin bulunduğunu şöyle öne çıkardı:

• O, gerçeklik ile öznellik yakın ilişkisinden yola çıkarak kendini yorumlama ve ifade etmeyle bilinebilecek ve Batılı insanın gerçekte kendini itiraf edebilen yegâne canlı varlık olduğunu savunduğu bir anlayış geliştirdi.

• Foucault, öznellik ve benlik kavramlarından yola çıkarak kendini bilip onu ifade ederek itiraf etmeyi esas alan; hem özneliği hem de benliği birbiriyle yakın ilişki içinde gören *Benliğin Hermenötiği* adlı bir teori benimsedi.¹⁷

• İrade ve hakikatin ideal birliği olarak benlikte, veciz bir şekilde, birine hakikati anlatma gerekliliği, bir üstat ve üstadın sözlerinin rolü ve benliği zuhuru gibi inşa edici unsurlar bulunur. Bu yüzden benlik, metinde keşfedilecek veya ortaya çıkarılacak bir şey değil aksine gerçeklik gibi bir güçle inşa edilecek bir olgudur.¹⁸

• Nesne ise bilinmeyen bir gerçeğe sahip şey olan süjeyi kucaklamak yani onu istenen, öğrenilmiş, hafızaya alınmış bir gerçek hâline dönüştürmektir.¹⁹

14. Penner, "Interpretation", 2. 60-62.

15. Richard E. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", *Notre Dame English Journal*, 15/3 (Summer 1983), s. 57.

16. Michel Foucault, *The Archeology of Knowledge and Discourse of Language*, Pantheon Books, New York 2004.

17. Brad Elliot Stone, "Subjectivity and Truth", *Michel Foucault- Key Concepts*, ed. Dianna Taylor, Acumen Publishing, Durham 2011, s. 143-157.

18. Michel Foucault, *The Politics of Truth*, ed. Sylvère Lotringer, Semiotexts, New York 1997, s. 196- 197.

19. Michel Foucault, *Aesthetics, Method, And Epistemology*, ed. James D. Faubion, trans. Robert Hurley, New Press, New York 1998, s. 102.

• Ona göre bir kişinin *nihai metni* elde ettiğini iddia edeceği mutlak bir hermenötik asla yoktur. Zira kişinin elde ettiği şey, aslında ne anlama geldiğinin ardındaki pek çok anlamdan biridir.

• Kişi, mutlak bir lengüistik yaptığından da emin olmaz. Bu yüzden yaklaşımı ne olursa olsun, kişi mutlak ve genel bir metin formuna yani birincil metne ulaşabildiğini asla iddia etmemeli.²⁰

• Neticede, hermenötiği tam ve tamamlanmış görmeyen Foucault, önceki dönemlerde çok sık rastlanan metnin dilindeki kurumsallaşmış güç mekanizmalarını anlamlandırmaksızın yazarla okuyucunun aynı yolda bilişsel açıdan bulunması şeklindeki sade metin yorumunu beğenmeyip çoklu *özel gerçekliklere dayalı farklı yorumların var olabileceğini* ileri sürdü.²¹

Postmodern Filozof *Martin Heidegger* (ö. 1975) ise kendi hermenötik teorisinde şu önemli prensipleri geliştirdi:

• Kişinin, özel anlaması ile o anlamayı sağlayan metnin tarihsel süreçleri arasındaki güçlü ilişkiyi iyi yorumlamak gerekir.

• Hermenötiğin temeli, tüm anlamaların ve yorumların aslında rölatif önyargılar içerdiği üzerine yoğunlaşmalıdır.

• Dolayısıyla içi boş kalan günümüzdeki anlamlardan kaçınarak bir kelimenin aslı anlamını ortaya çıkarırken etimolojisine gitmek ve doğru anlamını keşfetmek gerekir.

• Böylece kelimenin doğru anlamını ortaya çıkarırken öncelikle bu konudaki modern faraziyeleri yerlerinden etmek gerekir.²²

• Yorumlama işinde anlam verme eylemi farklı bir şey değil, aksine bizzat anlamın kendisidir.

• Heidegger, konuşma esnasındaki anlam ile konuşulduktan sonraki anlam arasındaki ince farkı da birbirinden ayırır; birincisi özel, ikincisi ise tarihsel etkilere ve kültürel koşullara maruz kalmış *nesnel* anlamdır.²³

Postmodern dönem hermenötik bilimi için en önemli figürlerden biri de *Paul Ricoeur* (ö. 1998)'dur. O, kendi felsefesini yorumcuya geri dönen yorumlama yani *döngüsel hermenötik* olarak tanımlamaktadır.²⁴ Ricoeur, hem kendini hem de Gadamer'i post- aydınlanmacı ve postmodern eleştiriye bağlı

20. Foucault, *Aesthetics, Method, And Epistemology*, s. 249-255.

21. Michel Foucault, *The Birth of Clinic*, trans. A. M. Sheridan Smith, Routledge, New York 1973, XVI-XVII.

22. Stuart Sim, "Names and Terms (Heidegger, Martin)", *The Icon Critical Dictionary of Postmodern Thought*, ed. Stuart Sim, Routledge, London- New York 2001, s. 276-277.

23. Karlis Racevskis, "The Postmodern Outlook For Hermeneutics", *Diacritics*, Spring 1994, s. 79-81.

24. Paul Ricoeur, *Hermeneutics and the Human Sciences*, trans. and ed. John B. Thomson, Cambridge University Press, New York 1981, s. 158-159.

bir düşünür olarak görmekte bilhassa kendisini objektif varsayımlardan uzak tarafsız biri olarak kabul etmemektedir. Zira postmodern hermenötik, düşünürü tarafsızlık iddiasına karşı zihinsel açıdan korumaktadır.²⁵

Yorumlamaya hermenötik dil, çift anlam ve sembol gibi kavramları kazandıran *Ricoeur*'un teorisini şöyle listeleyebiliriz:

- Dil, bir metinde anlam açısından en başından, en hızlı ve en önemli bozulan parçadır. Yani dil, daima asgari çift anlamlara sahip bir unsurdur.

- Zaten yorumlama, aslında çift anlamın olduğunu anlamaktır.

- Bu boyutla hermenötik, kutsal bir metnin tefsiri üzerine hakimiyet kuran bir dizi çoklu anlayıcı kuraldan oluşan teoridir.

- İlave olarak hermenötik, belli bir metnin yorumlanması üzerine çalışan bir alan olarak bazı fenomenolojik sembollerden oluşur.

- Bu hermenötik semboller, bir grup ifade olup dolaylı anlamlara işaret eden özellikleri paylaşır ve yorumlar yani deşifre etme eylemleri gibi maksatlar içerirler.

- Bu açıdan ideolojiler, herhangi bir sosyal bağa mensup yorum, imge ve temsillere dayanan hermenötik semboller sistemidir.

- Söylenenden farklı bir şeye anlam vermek, sembolik bir işlevdir.

- Bir metindeki işaret ile sembol arasındaki temel fark şudur: Mecazi karakterdeki sembolde çift anlamlılık öne çıkarak anlam kolaylaştırılırken, işaret dili öncelikle harfi anlamda olduğundan gerçek anlam iddiasıyla belirir.

- Metnin semantiği, ikincil ve üçüncül anlamları da izah etmeye yarayan yorumla yakından ilintilidir.

- Hermenötik biliminde sembollerin kendine özgü semantiği vardır ve bu semboller, gizli bir anlamı ortaya çıkarmak (veya deşifre etmek) gibi entelektüel bir faaliyeti teşvik ederler.

- Lengüistik, yoruma nazaran daha donuk olan sembol ve metafor gibi gerçeklikler hakkında yeni şeyler söylemelidir. Bu bakımdan sadece sembolik yorum değil sembolik anlam da birincil anlamlandırma yoluyla ikincil veya üçüncül anlama ulaşabilecek şekilde oluşur.

- Birincil anlam, daima anlamların anlamı olarak kaldığından her türlü dilsel, semantik veya mantıksal çeviri eylemine karşı çıkar.²⁶

- Son olarak okumanın tam olarak anlaşılması için okumayı metnin kaderinin tam olarak ifade edildiği somut bir eylem olarak tanımlamak gerekir.²⁷ Postmodern hermenötik bakışın etkin isimlerinden *Hans- Georg Gadamer*

25. Ricoeur, *Hermeneutics and the Human Sciences*, s. 43.

26. Paul Ricoeur, *Interperation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*, Texas Christian University Press, Forth Worth 1976, s. 7- 56.

27. Ricoeur, *Hermeneutics and the Human Sciences*, s. 164.

(ö. 2002), 1960 yılında kaleme aldığı *Truth and Method* adlı eserinde Dilthey'in teorisini daha ileriye taşıyarak onu bir tür *Post-Dilthey Hermenötiğine* dönüştürmek ister. Bunu başarmak isterken Gadamer, Martin Heidegger (ö. 1976)'in radikal yeni tarihselciliğinden katkılar alarak kendi teorisini okuyucu, yorum ve anlam çerçevesinde şöyle inşa eder:

• Yazar ve niyeti bir metnin yorumlanmasında yetersiz ve uygunsuz kalabilir.

• Bu yüzden metin, yazardan bizzat bağımsız bir anlama sahip olabilir.

• Ancak yorumun tarihselliği verilerek metnin bağımsız anlamı okuyucu için anlamlı hâline dönüşebilir.

• Yorum, asla bir noktada sona erecek bir süreç değildir.

• Bundan dolayı gerçek ve son anlam iddiası, basit bir dille söylersek yorumlama sürecinin yanlış anlaşılmasıdır.

• Metnin geçerlilik için de bir kriteri yoktur. Şair bile bu kritere sahip olamaz. Bu yüzden metnin her okunuşunda yeni bir yorum yaratımı söz konusudur. Bu bir tür sona eremeyen *hermenötik nihilizm* demektir.

• Neticede her yeni anlama ve yorumlama, daima şimdiki anlama ve yoruma katılma demek olacaktır.

• Bu yüzden hermenötik yorumlama, alabildiğine rölatif bir faaliyettir.²⁸

Gadamer'in hermenötik teorisinde aynı zamanda çok etkili yedi anahtar terim bulunur:

» **Hakikat** (*Wahrheit*): Onun tarifinde hakikat akademik bilimsel bir olgu değil insancıldır. Onun hakikat dediği şey görsel sanatlarda parlayan veya şiirde kendiliğinden ortaya çıkan hakikat olup aynı zamanda doğruluk, estetik ve güzellikle yakın ilişkilidir.

» **Metinsel Çağdaşlık** (*Zeitlichkeit*): Bir şiir veya felsefi bir metnin yazıldığı dönemdeki kadar günümüzde de zorlayıcı ve canlı etkisi büyüsel olarak mevcut olmalıdır. Kültürün (*Bildung*) gerçek anlamı ve önemi zaten budur.

» **Pratik Hikmet** (*Phronesis*): Aristo ahlak felsefesinde pratik, kişisel ve politik meselelerde hikmetli yargılamalarda bulunabilme yeteneğini ifade eder. Gadamer bunu kendi hermenötiğine entegre ederek kişinin anlama ve yargısının aynı zamanda ait olduğu sosyal dokunun bir parçası olduğunu yani kişinin sosyal hayattaki konuşma, faaliyet ve kararlarında ortaya çıktığını belirtir.

» **Uygulama** (*Applicatio*): Gadamer'in hermenötik anlama teorisinin en merkezî ve en genel terimlerinden biri olup ona göre bir metni anlamak,

28. Hans Georg Gadamer, *Truth and Method*, trans. Garret Barden- John Cumming, Crossroad, New York 1986, 350-370; E. D. Hirsch, *Validity in Interpretation*, Yale University Press, New Haven 1967, s. 229-252.

sadece onun ne anlama geldiğini bilmek değil, aynı zamanda onun kişisel hayat ve anlayış açısından günümüze nasıl uygulanabileceğini de kavramak demektir. Bilhassa dinî metinlerin kişiselleştirilip uygun hâle getirilmesinde hatta uygulanmasında bu terim çok hayatidir. Kısaca söylersek, metne baş-
vurmak demek onun içeriğini, bağlamını, anlamının kapsadıklarını benimseyip uygulamak ve bizzat yaşamak demektir. Metnin amacı zaten budur.

» **Gelenek** (*Überlieferung*): Nesiller boyu aktarılan yazılı veya sözlü gelenek, kuşaklar tarafından yorumlanarak canlı ve anlamlı tutulur. Gadamer'e göre bir topluluğun kendini anlaması ve kendini dönüştürmesi için gerekli olan ufuk olarak gelenek, aynı zamanda tarihin faal olduğu bir sosyal bilinç-tir. Bu aynı zamanda anlamının tarihselliği demektir. Daha kısa bir ifadeyle anladıklarımızı kendisiyle kavradığımız geleneksel bilinç, tarih tarafından hâlihazırda şekillendirilmiştir. Bu *a priori anlayıştan* kaçamayız. Buradan yazılı gelenek, geçmiş bir dünyanın bir parçası değil, aksine ifade ettiği veya yeni kazandığı anlam dünyasını aşan hayati şeydir.

» **Sohbet** (*Gesprach*): Sohbet veya diyalog ortamı Gadamer'in, hermenötik teorisinde merkezî unsurlardan biridir. Hocası Sokrat'ın öteki kişiyi daima haklı çıkardığı Platon'un *Diyaloglar*'ından yola çıkan Gadamer, kendisi ve hayali öteki kişiyle diyalog kurarak tek gaye olan hakikate ulaşmaya girişir. Bu tavır, öteki kişiye yönelik hermenötik bir açıklık içinde olmaktır. Bu hâliyle hermenötik, hakikate ulaşma yolunda *ötekinin sesine kulak verme sanatı* olup bu duyma sanatı, metnin sesini derinden ve diyalog yöntemiyle *araçsal işitmek* demektir.

» **Yardımlaşma** (*Solidaritat*): Gadamer, bu terimle bir adım daha ileri giderek sanat eserlerinin hem sözde hem de sanatta birçok temel yönü paylaştığını, sanat hakkındaki beşerî ortak tecrübenin diğer insanlarla yardımlaşma duygusu meydana getirdiğini iddia eder.²⁹

Çağdaş din bilimcileri içinde radikal bir hermenötik teori üretenlerden biri de Amerikalı *Hans Penner*'dir. Penner, postmodern bir tavırla öncelikle din bilimine musallat olmaya devam eden alışıldık tüm teolojik ve metafizik kavramları (numen, aşkınlık, nihailik, tecrübe akışı, dinî duygular gibi) bilinçli bir şekilde ortadan kaldırmayı teklif eder. Onun hermenötik teorisi ana hatlarıyla şöyledir:

- Yorum olmadan konuşma gibi iletişim araçları meydana gelemez.
- Yorumcu olarak insan, pek çok inanç, niyet, arzu, korku ve umut fiilini biz-zat kendi belirler.

29. Richard E. Palmer, "Gadamer and Confucius: Some Possible Affinities", *Journal of Chinese Philosophy*, 36/1, s. 81- 93.

• Yorumlama beşerî bir yetenek olarak, konuşulan dünya hakkında konuşanların kitlesel hemfikir oluşlarını içerir.

• Yorum konuda konuşanlar arasında anlaşmazlık varsa da yanlış inançları ortaya çıkarmak da yorumlama demektir ve bu anlayış, insanları hemfikir olmaya mecbur bırakır.

• Bir anlaşma olmazsa farklılıkları kavramak ve ne hakkında farklılaştığımızı bilmek de mümkün olmaz.

• Bu yüzden yorum teorisi kısmi değil bütünseldir. Bir başka ifadeyle parça parça yorumlar başarılı değildir.

• Yorum, ötekilerle konuşulan bir dünyayı paylaşmamız anlamına gelir. Bu yüzden toplum, sosyal ilişkiler ve paylaşılan dünya üçlemesi yorumla eşdeğerde ve akrandır.

• Buradan hareketle tek bir eylem olarak yorumlamak, bir konuşanın cümlelerine anlam yüklemek; cümlelere anlam yüklemek ise konuşan kişiye gerçek durumları yüklemek demektir.

• Sonuçta yorumlayan açısından yorum, konuşanı kendisiyle ortak ve aynı şeylere inanan yapmaktır.³⁰

Böylece tarihsel açıdan hermenötik antik dönemden günümüze devam eden canlı bir alan olarak görülmektedir. Bilhassa postmodern dönemde din, dil, tarih, gerçeklik, zaman ve madde gibi temel görüşleri radikal eleştirmek ve yerlerine alternatif yorumlar getirmek öne çıkmaktadır. Bu açıdan postmodern hermenötik, modern dil, tarih, gerçeklik, mit, sanat, zaman, mekân hakkındaki değişimleri anlatırken onlara anlama eylemini de katmaktadır. Ancak bu şekillendirici anlayış salt bir yorumlama değişikliği değil ama bir oyun kuralı değişikliği hatta yeni bir oyun kurma faaliyeti kabul edilebilir. Son tahlilde daha yetkin ve elverişli bir anlayışla posthermenötik, diyalektik bir tarzda kendini ortaya koyarken derinleşen yorumlayıcının kendi benliğinin farkına varmasına yardımcı olur.³¹

Hatta bu diyalektik içinde başka bir hayat stiline sahip biri tarafından bir kişinin veya metnin anlaşılması veya insan olmayan bir varlık ile kurulacak bir iletişim formu da artık yeni bir hermenötik sorun olarak karşımızdadır. Yine metinleri incelerken Tanrı ile insan, dil ile dil, geçmiş ile günümüz, ebeveyn ile çocuk, kadın ile erkek, sıradan ile sıradan olmayan gerçeklik, Doğu zihni ile Batı zihni, dağ başındaki hayat ile gündelik hayat, insan ile yunus balığı, siyah ırk ile beyaz, yerli Amerikalı ile göçmen Amerikalı (hatta daha detaylı olarak birinci, ikinci veya yedinci kuşaklar), doktor ile hasta, uzman ile sıradan olan, insan ile süper insan, modern ile postmodern arasındaki

30. Penner, s. 67- 68.

31. Palmer, " Postmodernity and Hermeneutics", s. 387- 388.

bilinç boşluklarını dolduracak köprüleri inşa etmek gibi eylemler artık post-modern hermenötiğin işlerindedir.³²

Mevcut posthermenötik stratejilerin ana gayesi, modern hermenötik teorilerin uyumsuzluğunu kızıştırmak, *Habermas* gibi modernistlerin hücumlarına karşı durarak geçerlilik yarışında büyük vaatler içindeki modern söylemlerin güvenilirliğini azaltmak ve sonunda reddetmektir. Böylece modern yorumdan postmodern duruma yükselmek, aynı zamanda hermenötiğin çoklu imkânlarına yönelmek, çoklu tarih anlatımları ve çoklu geleneklerin ortaya çıkabilme imkânına fırsat vermek sonuçta yorum yapmanın pek çok boyutlu imkânlarına sahip olmak demektir. Yorumlama, postmodern dönemde devinim yaparak temel obje ve süjelerini bazen askıya alma, parçalara bölme, merkezden uzaklaştırma eyleminde değerlendirirken çoğunlukla onları başka formlara sokmak anlamına gelmektedir. Son tahlilde yorumun postmodernite durumu, öteki oluşun her daim mevcut olan imkânlarını, işaret farklılıklarını ve bilhassa yorumlama odaklarının çokluğunu açıklamaktadır. Bu durum, aynı zamanda renkli postmodern hayatın kendisini bir yorumlama objesi durumuna dönüştürmektedir.³³

Netice olarak postmodern dönemin etkin yorumlama alanı, eskilere nazaran derinlemesine bilgeliklerle dolu olup daha karmaşık, daha diyalektik, daha anlaşılması güç ve kafa karışıklığına götürecektir. Dahası posthermenötik alan, önceki anlayışlarla kesişen bir diyalektik içinde gelişir. Bu noktada posthermenötik, sırasıyla şüphe karşısında iman, ikonoklazm karşısında dinî davet, aidiyet karşısında yabancılaşma, yorumcu karşısında okuyucu, müellif karşısında zengin okuyucu birikimi, birikim karşısında ileri metin, konuşma karşısında özgürleştirici dil, izah etme karşısında anlama, ikon karşısında işaret, ikonculuk teorileri karşısında mantık teorileri ve fenomenoloji karşısında hermenötik gibi düalist formlarla kendi kimliğini ortaya koymaktadır.

3. Postmodern Çoklu Yorumlama

Unsurları veya Posthermenötiğin Yapı Taşları

Posthermenötik, bir yorum bilim olarak, postmodern din bilimi için hayati öneme sahip olan zamana uygun ve geçerli bir kutsal metin yorumlamasının nasıl olduğunu açığa çıkarmak maksadıyla bu çağın insanlarına göre bazı öneriler sunmaktadır.

Posthermenötiğin öne çıkardığı yorum konuları önceki dönemlerin anlayışlarına alternatif olan veya tezat olan yahut onu dallandıran bir anlayıştır.

32. Palmer, s. 386.

33. Racevskis, s. 83- 86.

Bu noktada okuma, anlama, dil, tarih, anlatı, akılcılık, ikono-estetik gibi posthermenötik yapı taşlarını karşıt veya alternatifleriyle ele alacağız.

4. Üç Boyutlu Posthermenötik Okuma: Metni Okuyanın Okuması, Okuyucu- Yanıtlı Okuma ve Eleştirel Yapı-Söküm Okuma

Modern öncesi ve modern hermenötik, anlama metodunu empatiye dayalı olarak metnin kendi tarihsel bağlamındaki anlamayı kastediyordu ve kendi dönemleri için alternatif bilimsel anlamalar geliştiriyordu. Bilhassa filolojiden faydalanan modern hermenötiğin babaları *Dilthey*, *Nietzsche* gibi tarihsel figürler, alana büyük katkılar yapıyordu. Onlar, aynı zamanda tarih ve âlemin yorumlanmasını, gözlemcinin perspektifine bağlı olarak anlaşılmasını savunuyordu.³⁴ Zira modern yapısalcilik, evrensel ve basma kalıp okumalar sağlayan normal ve özel metodolojik bakış açıları sağlayan ama yorum işini teke ve eşsizliğe indirgeyen, çoklu ve boyutlu teorilerin gelişmesine imkân sağlamayan salt tarihsel ve güncellenemeyen bir anlayıştı.

Çağını aşan bir bakışla *Nietzsche*'nin metin karşısında negatiflik ve şüphecilik anlayışı, *Derrida*, *G. Hartmann*, *Hillis Miller* ve *Edward Said* gibi filozofların öncüsü olduğu postmodern *negatif hermenötik* anlayışlarını ve *Heidegger*, *Gadamer*, *Ricoeur* gibi filozofların ontolojik diyalektik veya yanıtıcı hermenötik anlayışlarından ayırt edilmelerine büyük katkı sağlamıştı. Bu üç boyutlu posthermenötik metin okumaları şu şekilde değerlendirebiliriz:

4.1. Metin Okuyanın Okuması

1960 sonrasında etkili olan postmodern hermenötik teoriler, öncelikle metinden çok metni okuyucu insan unsurunun başlangıç noktası olarak alınmasını öne çıkardılar. Başlangıçta *Foucault* gibiler metinden yapı söküm fenomenolojilere meyletmediler. Özellikle o, bir hermenötik filozofu olarak, yazarın elinde ama okuyucunun yorumladığı metne yönelerek metinsel fenomenolojiyi bir bilgi arkeolojisi olarak anlayıp aşkın bir narsizm altında değerlendirdi. Dahası Foucault, kendi hermenötik konularını sırasıyla yazar, metinsel yorum, disiplinler, güç ve bilgi ekseninde geliştirdi.³⁵

Bu bağlamda zengin boyuta sahip metin okuyanın okumaları, özgürleştirici yaratıcı okuma ve yenileyici okuma diye iki alt boyuta indirgemektedir.

4.2. Okuyucuyu Özgürleştirici Okumalar

Postmodern hermenötiğe göre anlama, öncelikle yorumlayıcı bir okuma

34. Elliot Yale Neaman, " Liberalism and Post-Modern Hermeneutics", *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, 2/2-3 (1988), s. 151- 152.

35. Michel Foucault, *The Archaeology of Knowledge*, trans. A. M. Sheridan Smith, Pantheon Books, New York 1972, s. 199-211.

işidir. Bu formuyla anlama aynı zamanda bir süreç olarak bu eylemde yüklenip getirilen perspektif yoluyla bilgilendirilme sürecidir. Dolayısıyla anlama eylemi, dilimizin, tarihimizin ve geleneğimizin ürünüdür. Bunlar, kişisel önyargılarımız olarak aynı zamanda dünya üzerindeki gözlerimiz yani dünya görüşlerimiz hükmündedir.³⁶

Ricoeur'e göre anlamak, kendi metni önünde anlamaktır. Bu tavır, anlamaya dair fani kapasitemizi metne empoze etme meselesi değil aksine kendimizi metne verme ve ondan bir şeyler alarak ufkumuzu özgürlüğümüzü ve daha önemlisi benliğimizi genişletme meselesidir. Ona göre böyle yaparak metinde önerilen dünyaya en iyi uyan bir tarz meydana getirmiş oluruz.³⁷

Ricoeur, özgürleştirici bir projesi olmayan bir hermenötik okumanın körü körüne bir okuma, tarihsel bir deneyimi olmayan bir özgürlüğün ise beyhude bir çaba olacağını iddia etmektedir.³⁸ Böylece tek tip okuma biçimine takılıp kalmak yerine postmodern bir anlayışla farklı eleştirel okulların (feminist, psikanalitik gibi) okuma biçimlerine odaklanan bir okuma yaklaşımı, aynı zamanda o metnin önerdiği tür de aşabilen bir anlayış geliştirmek istemektedir. Böylece metni okuyanlara yeni bakış açıları önerileri getiren bu teori, okuyucuyu farklı ve boyutlu anlama ve yorumlara götürebilecektir. Sonuçta, eleştirel okuyucunun metin ile mücadelesi sayesinde teori yaratıcı okuma formuna dönüşecektir.

Zira zengin ve bol anlamlı yorumlara götürecektir felsefi yaratıcı düşünme çabası olarak okuma, belli bir ideolojinin veya modası geçmiş görüşlerin yeniden yansıtılması yerine postmodernitenin etkisiyle farklı okulların ortaya çıkmasına imkân sağlayabilir.³⁹

Yorumcu, tarihe yani, geleneklere, ufuklara, benzer dünyalara, dil oyunlarına, kültürel bağlamlara maruz ve mensup olduğundan metinden tamamen uzaklaşmış yani objektif, durumundan koparılmış, varsayımlardan yoksun, ön yargılardan arındırılmış hâle getirilen bir anlayışta olamaz.⁴⁰ Hâlbuki yorum, okuyucunun kendi kendini tasdiklemesi, anlam ise keşfedilmez icat edilen bir okuma faaliyetine dönüşür. Yani tüm yorumlar, yorumcunun sosyolojik faktörleriyle şartlanıp meydana gelir. Bu bakımdan metin, okuyucuyu

36. Taylor- Mootz, s. 2.

37. Andrea Deciu Ritivoi, " Hermeneutics a Project of Liberation: The Concept of Tradition in Paul Ricoeur and Hans- Georg Gadamer, *Gadamer and Ricoeur- Critical Horizons for Contemporary Hermeneutics*, Bloomsbury Press, NewYork- London 2011, s. 78.

38. Paul Ricoeur, *Lectures on Ideology and Utopia*, ed. G. H. Taylor, Columbia University Press, New York 1986, s. 36- 237.

39. Palmer, " Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 57.

40. Merold Westphal, " The Dialectic of Belonging and Distanciation in Gadamer and Ricoeur", s. 8.

özgür bırakmadan önce okuyucu, metni özgürleştirmelidir.⁴¹ Bu bakımdan postmodern okuma eylemi, bir eseri eleştirel okumanın, özgürleştirici ve yeni ufuklar yaratıcı bir faaliyet olarak anlaşılmasını savunur. Bu okuma biçimi, eserle okuyucuyu eşdeğere sahip iki unsur haline dönüştürür.⁴² Böylece okuyucu, okuduğu metin sayesinde daha iyi, daha farklı, hatta daha sade olarak kendini olduğu gibi anlar.

4.3. Okuyucuyu Yenileyici Okumalar

Yaratıcı okuma olarak da tanımlanabilen yenileyici okuma, bir hedef olarak, hermenötiki üretken hâle getirmektedir. Postmodern din bilimi, özellikle bu tür bir okumanın dindara metinle bütünleşme, senteze ulaşma ve verimli olma kazandırarak değiştireceğini ve onu bilhassa kültürel açıdan açık fikirli olarak çok boyutlu yepyeni anlamlara sevk edebileceğini savunur.⁴³

Posthermenötik alanda okuyucuya etki eden ve ona önemli kazançlar sağlayan fenomenolojik okumalar gerçek ürün verici sonuçlardır. Dolayısıyla kutsal metinleri okuyanlar, birinci hedef olarak kaçınılmaz bir şekilde bilerek veya bilmeyerek kendi ilgi ve endişelerini meşrulaştırmak, imtiyaz sahibi kılmak ve sonunda bir güç elde etmek isterler. Bu yüzden postmodern metin okumaları, yeni bir okuma tarzı olarak, doğası gereği kendi politik alanlarına sahiptir. Söz gelişi bu tür postmodern okumalar, alışılmadık yorumların hâkimiyetini yasallaştırılmasına veya daha basit bir ifadeyle onların güç ve gösterisinde bulunmasına katkı sağlar. Bu yüzden böyle bir metin okuma, masum olmayan aksine ideolojik, çıkarıcı ve kendi günahını taşıyan bir okuma biçimidir. Bu yolla mevcut metin, okuyucunun anlamak istediği şekilde yeni formlar bile kazanabilmelidir.⁴⁴

Ancak ikinci hedef daha önemlidir; günümüzdeki yapısalcılık ve semiyotik gelişmelerin yönlendirmesiyle okuyucunun yenileyici ve ürün verici faaliyetlerine özel önem verilmektedir. Zira yorumlayanın okuma eylemi, okuyucunun metinde yazar adına sufler bile verecek verimlilikte metinler arası okumaya, yani diğer metinlerle mukayeseli bir fenomenolojiye, yönelmelidir. Böyle bir okuma, sıradan ve alışıldık hatta orijinal anlamlara bağlı kalmaya muhtaç olmayan bunların da ötesinde metinden doğru ama yepyeni bakış açılı ürünler ortaya çıkabilir.⁴⁵

Bu okuma bize gösterir ki posthermenötik, metnin üretken ve yapıcı karakterine, yeni anlamlara götüren metaforunun gücüne, anlatımın yeni anlam

41. Ray Lubeck, s. 4-5.

42. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 55.

43. Ursula King, s. 113.

44. Ray Lubeck, s. 4.

45. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 55-56.

olasılıkların keşfine derin vurgu yapmaktadır. Metnin nesnelleştirici karakteri gösterecektir ki bitmiş metin otonomi sahibidir ve artık yazarın gerçek muradı olan niyetinden uzaklaşmış okuyucunun zihin dünyasına doğru yol almaktadır. Bu uzaklaşma, eseri ve okuyucuyu üretken kılacak bilhassa eser kendini bağlayan zaman ve mekan sınırlarından kurtulup yeni okuma biçimlerinde yeni bağlamlar kazanacak böylece doğru yorumlama konusunda çok boyutlu imkânlar ifşa edecektir.

Neticede postmodern okuyucu, sadece morfolojik analizlerde bulunmakla kalmaz aynı zamanda metin üzerinde gerekli, yenileyici ve güncel oynamalarda bulunarak yeni mecazlar, metaforlar, ironiler veya anlamı dar olan bir kelimeleri esneterek metni daha geniş anlamlara sahip hâle getirebilir. Bu yönüyle okuma eylemi, gittikçe artan bir şekilde retorik bir eyleme dönüşecek ve yorumlama dizini ise tamamen kinayeler matrisi olarak anlaşılabilir. Bu okuma tarzı, fenomenolojik, yapısalıcı, semiyotik ve retorik bir yaklaşım olarak daha karmaşık okuma eylemlerine ve çok boyutlu metine dayalı anlamalara götürebilir.⁴⁶

4.4. Döngüsel Okuma: Okuyucu- Yanıt Hermenötüğü

Negatif hermenötüğü savunan *Derrida* ve *Hartmann* gibi filozoflara göre okuma eylemi, metin veya metnin tarihiyle değil bizzat etkin bir okuyucuya yanıt veren okumayla başlar. Bu yaklaşım için tüm analizler, tamamen perspektif kazandırıcı olup okuyucu burada bizzat metne anlam vermektedir. Bir başka ifadeyle okuyucu, yanıt hermenötüğü, bir postmodern yaklaşım olarak, metnin kontrolünü tamamıyla okuyucuya emanet etmektedir. Buna bağlı olarak tüm yorum ve tefsirler, okuyucunun yanıt aradığı metne yönelik bir okuma eylemi kabul edilebilir.⁴⁷ Bu boyutuyla postmodern hermenötik, bir açıdan fenomenolojik okuma eylemi olarak, okuyucunun metne tamamen yönelmesini sağlamakta hatta okuyucuyu önemli bir faktör olarak görmektedir.⁴⁸

Böylece metinden okuyucuya giden okuyucudan da metne geri dönen döngüsel hermenötüğü savunan Heidegger, Gadamer ve Ricoeur, metnin, yorumcudan öncelikli olacağını savundular. Yazarın, anlam konusunda tek taraflı olarak karar veremeyeceğini okuma eyleminin ve okuyucunun da bu anlama sürecine katılması gerektiğini savunan bu üç filozof, böylece yazar tarafından ilk bakışta algılanamayan yazarın kastettiği ile kastetmediği ama kullandığı dil sayesinde beliren anlamlar arasındaki karmaşık ilişkilere yöneldi.⁴⁹

46. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 56.

47. Ray Lubeck, "Trajectories in Postmodern Hermeneutics", *Northwest*, 8 (M.1997), s.3-4.

48. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 55.

49. Merold Westphal, "The Dialectic of Belonging and Distanciation in Gadamer and Ricoeur", *Gadamer and Ricoeur- Critical Horizons for Contemporary Hermeneutics*, ed. Francis

Dahası bu filozoflar, yeni eleştirel akımlarla yakın çalışarak, kendinde varlık amacı taşıyan etkin bir metin anlayışına inandılar. Onlara göre bir metin, -mesela kutsal bir kitap, bir şiir veya hukuk metni- okuyucudan daha önemli ve daha imtiyazlıdır. Bu bakımdan okuyucunun bağımlı olduğu metnin yorumlanması, metnin bizzat öncülüğünde başlayıp rehberliğinde anlaşılması şeklinde devam edip son bulacaktır. Daha açık bir ifadeyle onlara göre kanunlara veya kutsal metinlere riayet edip hedefe ulaşmak ancak yorumcunun doğru anlaması ve yanlış yollara sapmamasıyla gerçekleşebilir.⁵⁰

Bu noktada özellikle Gadamer daha da ileri giderek okuyucunun okuduğu metne ait olduğunu savunur. Ona göre bu, daha açık bir ifadeyle şu demektir: Metin cansız bir sanat eseri değil aksine kendi özel tarihine sahip olan, yönlendirici ve yaratıcı bir sestir. Metnin bu sesi, ölü bir müzeye veya türbeye ait değil, nerede okunuyorsa orada yankılanan ve oraya mensup olan, söz gelişi bir mabede (kutsal kitap olarak), bir okula (şiire) veya bir mahkemeye (anayasaya) ait bir sestir. Bu yüzden okuyucu, bulunduğu yere göre iyi kulak vermelidir. Zira okunup yorumlanırken bu metinler, muhatabına hitap edecek ve muhatapın üzerinde hakikat olarak tezahür edecektir.⁵¹

Dolayısıyla Gadamer, okuyucunun diğer insanların da anlamasına her zaman ve tamamen açık olmasını önerir. Ona göre okuyucu, diğer insanların ne söylediğine dikkatlice kulak verirse, hangi ön anlamalarının yanlış olabileceğini kestirebilecek ve olası yanlış anlamaların önüne geçebilecektir. Aynı dikkatli okuma, kendi anlam verici ön yapılarına da yöneltilmelidir. O nedenle bir okuyucunun pek çok anlam olasılığı ile karşı karşıya olduğu rahatlıkla anlaşılabilir.⁵² Bunun neticesinde posthermenötik yaklaşım, okuyucunun merkeze alınmasıyla metnin onunla çağdaş hâle geleceğini ve böylece yazıldığı tarihe değil anlaşıldığı döneme ait olacağını açıklar.⁵³

Neticede Gadamer gibi filozoflara göre, metnin gerçek anlamı, yorumcuya konuştuğu gibi olmak üzere, yazarın ve orijinal muhataplarının anlama ihtimallerine bağlı olmaz ve onların anladıklarıyla aynı kalmaz. Zira her metin, kendi yorumcusu ve okuyucusunun tarihsel durumlarına göre değişebilecek anlamlara sahiptir. Dahası okuduğu metne ait olan bir okuyucu bilmelidir ki bir metnin anlamı, daima yazarını aşabilecek karakterdedir. Anlama, böylece yazarınkinin yeniden üretimi değil- her türlü yanlış anlamaya fırsat verme-

J. Mootz – George H. Taylor, Bloomsbury Press, London- New York 2011, s. 59- 60.

50. Palmer, “ Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading”, s. 65- 66.

51. Westphal, “ The Dialectic of Belonging and Distanciation in Gadamer and Ricoeur”, s. 49.

52. Hans- Georg Gadamer, *Truth and Method*, trans. J. Weinshiemer- D. G. Marshall, Continuum Books, New York 1989, 268.

53. Palmer, s. 83.

mek kaydıyla- metnin daha iyi anlaşılması hatta farklı bir bakışla yeniden okuma faaliyeti sayılabilir.⁵⁴

4.5. Eleştirel Yapı -Söküm Okuma

Yapısalcı (Levi-Strauss, Saussure) ve fenomenolojik (Husserl) teorilerin aksine Ricoeur ve *Derrida*'nın savunduğu posthermenötik eleştirel okuma, metnin yapısını bozacak şekilde radikal olarak, şimdiki zamanın canlı vezinde olmasını, akılda tutmasını ve dakik olma üstünlüğünü savunan, okuyucu ile metnin anlık zamanına önem veren bir anlayıştır. Bu diyalojik okuma türü, okuyucu bilincini daha çok vurgulayan ve semantik dil yapısının gösterge bilim üzerindeki önceliğini öne çıkaran yeni bir okuma tarzıdır.⁵⁵

Bu anlayış, modern yapısalcılığın ötesinde yapı-sökücü teorilere bağlı olarak gelişen bir okuma eylemi olup daha etkin bir şekilde eleştirel bir dikkat ile önceki devirlerde metinlerin yanlış okunduğunu iddia etmektedir.⁵⁶

Okuyucunun bilgi birikiminin de katıldığı esnek anlamlarla zenginleşen bu anlayışta metnin tanımı, yazılı olmayan kaynakları da içine alacak şekilde genişleyip değiştirilmektedir. Metin, bu genişlemenin sonucunda, sadece kitapları değil aynı zamanda sanat ve rüyalar gibi bireylerin niyet ve kasıtlarının ötesindeki olayların olgu, iz ve ifadelerini anlatan beşer kültürüne ait herhangi bir ürünü de ifade etmektedir.⁵⁷

Neticede okuyan ile okunan arasındaki dinamik ilişkide bilhassa okuyucunun oyunun kuralına göre okuması, yani ciddi bir metni yine gayet ciddi olarak okuması, ironik bir metni ironik bir okumayla okuması gerekmektedir. Bu gerçeklik, hayatın bir gerçekliği yani ontolojik bir gerçeklik olmalı, bilimin sunduğu yani akademik bir gerçeklik olmamalıdır. Zira her okuyucu okurken aslında metni ilk hâlindeki şartlarla değil anlık şartlarıyla ortaya çıkan gerçeği yani gündelik hayatın gerçekliklerinin tüm olasılıklarını en derin anlamlarıyla sunmak istemektedir.⁵⁸

5. Eleştirel Anlama: Yazarın Nostaljik Anlamını Ortaya Çıkarma Yerine Okuyucuyla Uyumlu Anlamalar

Antik Dönem'den modern hermenötiğe kadar beşer eylemi olarak anlama, sırasıyla bütünden hareketle parçaların, parçalardan yola çıkarak bütünün kavrandığı ve anlamlandırıldığı döngüsel bir hareket olarak betimlenir önsezi

54. Gadamer, *Truth and Method*, s. 296-297.

55. Patrick L. Bourgeois, "Recognizing Ricoeur: In Memoriam", *Research in Phenomenology*, Vol. 37, No. 2/2007, s. 176-180.

56. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 55.

57. Neaman, s. 152.

58. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 61.

ve tahminlere bağlı oluşan bütünsel anlam, okuma sürecinde metinden gelen uyarılarla sürekli değişir sonuçta bütünsel anlama ile metnin parçaları arasında tam bir birlik oluşana kadar zincirleme olarak sürer. Bu döngüsel süreç hermenötik anlama için çok önemlidir.⁵⁹

Modern dönemde *Schleiermacher* ve *Dilthey*, daha öznel anlayışla, metnin yazarının gerçek zihnini yeniden kurgulamak veya onu geri kazanmak maksadıyla metnin bireysel ve eşsiz özgünlüğünü devam ettirmek üzere ortaya çıkarmak, onu gerçekleştirmek ve onu böylece güncelleyip yasallaştırmak istemektedirler. Onlara göre güncellenen metin, bu şekilde yeni bir çevre ve dinleyici kitlesine sahip olabilecek hatta referans metin olarak varlığını devam ettirebilecektir.⁶⁰

Posthermenötiğe göre anlamayı tecrübe etmek demek yorumlamak demektir. Bu yüzden okuyucunun yanlış anlaması, yanlış yorumlaması demektir. Pek çok anlaşmazlıklar veya ihtilaflar yanlış yorumlamaların sebep olduğu eylemlerdir. Yorumlamak bir anlama çeviri yapmaktır. Sonuçta bu önermelerin tamamının ortak bir noktaya yani posthermenötiğe hizmet ettikleri açıktır.

Anlama konusunda yazar bazı teolojik veya siyasi kaygılarla hareket ederek metindeki gerçek anlamı gizleyebilirken okuyucularını bilinçli olarak veya kasıtlı olarak yanıltması da mümkündür. Yani okurun anladığı kavramlar, ya tek başına kendisinin veya yazarla beraber paylaştığı anlamlardır. Zira insan bilincinin dışında başka bir anlama melekesi şimdilik yoktur.⁶¹

Bu bakımdan metnin gerçek hedeflerinden olan okuyucu, hermenötik bir yorumcu olarak, ne tam pasif bir muhatap ne de her şeyi bilen bir okuyucu kimliğindedir. Aksine o, daha ziyade soru-cevap şeklindeki bir diyalojik bir retorik aktör gibi davranarak dinamik bir yorum biçimi ve bir geleneğin eleştirel bir şekilde yeniden kıymetini belirleme imkânı yaratmaktadır.

Bu bakımdan okuyucuyla uyumlu bir anlama ulaşmak maksadını güden hem Gadamer hem de Ricoeur'a göre anlamak, postmodern yorumcunun en temel insani özelliklerinden sayılmaktadır. Bir şeyi doğru bir şekilde anlamak ise -Heidegger ve Gadamer'in de savunduğu gibi- yaşadığımız zamana ve bize uygun olan ve uyarlanan metnin bize şimdi burada ne söylemek istediği şeklindeki anlamlarını ortaya çıkarmaktır. Bu yönüyle postmodern anlama, bir boyutuyla okuyucunun günümüze kök salmasının ve geleceğe yönelmesini yeniden ve sürekli onaylanması sayılabilir.⁶²

59. Gadamer, *Truth and Method*, s. 291.

60. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 61-62.

61. Burhanettin Tatar, *Felsefî Hermenötik ve Yazarın Niyeti- Gadamer Versus Hirsch*, Vadi Yayınları, Ankara 1999, s. 21-23.

62. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 60.

Bu bakımdan posthermenötik anlayışa göre metni anlamak, nihai hedef olmamalı aksine çok boyutlu anlamlara ve hedeflere götürebilecek bir başlangıç olmalıdır. Kişi, eleştirel yaklaşarak bir taraftan kendine özgü metin yorumlamaları yoluyla yeni yan yollara girerek ve kendi benliğini şekillendirip geliştirerek daha iyi anlayabilir. Aynı kişi, diğer taraftan gerçek bir hedef olarak benliğinin kendine yansıyan inşasını, anlamın inşasıyla eşzamanlı olarak gerçekleştirir.⁶³

İnsanlar diğerleriyle varlıklarını ortaya çıkarmak için karşılıklı anlamaya dayalı bir eylem içine girerler. Böylece insan, etrafındaki dünyanın kendisini keşfetmesine izin verir. Dolayısıyla genel hatlarıyla anlama, dünyaya canlı olarak katılabildiğimiz ve ona ait olmamızı sağlayan birincil beşerî araçtır. Bu çağda insanlar birbirinden farklılıkları öne çıkarırken anlama eylemi bu farklılıkları tanıdık hâle getiren bir hareket olur. Bu noktada posthermenötik öncelikli amacı, beşerî anlamının doğasını tam olarak ortaya çıkarmak olmalıdır.⁶⁴

Neticede postmodern hermenötik, eleştirel açıdan öncelikle kişinin kendi anlamasını ve tarihsel süreç içinde bu anlamının aldığı formları yorumlar. Dolayısıyla hermenötikğin temel sorunu, tüm beşerî anlamaların bazı özel ön yargılar içerdiğini bilmektir. Böylece bu yaklaşım, İbranilerin Tanrının sesine kulak vermesi anlamında metnin sesine tam olarak kulak vererek anlamayı önemser. Postmodern dönemde *Luce Irigaray* gibi feministler ise cinsiyete dayalı anlamayı öne çıkarıp baskın erkek egemen anlama yerine daha duygusal, dokunmaya ve içkin durumlara dayalı anlamları kabul ederler. Gadamer ondan daha da ileri giderek beşerî eylem, politik kurumlar, kültürel ürünler ve tarihin değerli gördüğü ek bağlamları inşa eden gelenek, otorite gibi ön şartların anlama sürecinde kaçınılmaz etkisini kabul eder. Bu durumda sanat ve retorik, gerçekliğin sosyo-bilimsel yöntemlerle baskılandığı ve nesne hâle getirildiği anlama tarzlarını geliştirmede önemli unsurlar hâline gelir. Bu noktada *John Caputo* gibi postmodern düşünürler radikal bir şekilde kesinliği olmayan, buz üstündeki kaypak yorumları öne çıkaran yeni hermenötik anlayışlar geliştirerek yeni çığır açmışlardır.⁶⁵

5.1. Simyacı veya Özünden Farklı Kalıplara Sokarak Anlama

Palmer, bir metin ile diyalektik bir karşılıklı ilişkiye girmeye simyacı anlama ismini vermektedir. Ona göre tıpkı Orta Çağ'ın simya biliminde olduğu gibi bir anlamının hedefi, ilgisi olmayan başka bir olgunun elde edil-

63. Ricoeur, *Hermeneutics and the Human Sciences*, s. 158-159.

64. George H. Taylor-Francis J. Mootz, "Introduction", *Gadamer and Ricoeur- Critical Horizons for Contemporary Hermeneutics*, s. 1.

65. Neaman, s. 152-159.

mesi şeklinde olamazken bu anlama aynı zamanda birinin bakışını değişmez bırakan konuyla ilgili bir kazanç da olamaz. Aksine bu anlama, tıpkı siyada olduğu gibi, birinin anlama perspektifini başka forma sokabilmektir. Bu anlama, kayıp bir geçmişe doğru uçmak, onu onarmak veya onu yeniden inşa etmek de değildir. Dolayısıyla anlama, yorumcunun şimdiki durumunu unutan bir düşündürücü pasif süreç hâline gelmez aksine o, form olarak farklı ve çeşitli hatta başka perspektiflerden yola çıkarak aktif yorumlar elde ederek kavramayı sağlar. Gadamer'e göre hermenötik kalıp gelenek iken Palmer'e göre bu kalıp geleceği inşa eden şimdi zamanın kendisidir.⁶⁶

Neticede yazar ve okuyucu, metnin anlamını üreten ortak taraflar olduğundan okuma sürecinde anlam karşılıklı ilişkiye ait olarak ortaya çıkar.

5.2. Mecaz ve Uygulama Olarak Anlamalar

Posthermenötik için anlamının kendisi bizzat mecaz ve bir uygulamadır. Tüm farklılığa rağmen metafor, benzer olanın mantıksal yapısını ifşa eder. Kimlik ve farklılık, beraber eriyip yok olmaz aksine karşı karşıya gelir. Bir başka ifadeyle her mecaz, bir birlik, tek bir ufuk ve kaynaşma meydana getirmez. Zira mecazda farklılık daima ortaya çıkar.

Bir metni kendi dünyasından günümüz şartlarına getirmek de metni çağdaş kılarken bir tür mecazi anlamaya götürmektir. Mesela daha sınırlı ve akılcı bir anlama taraftarı olan Ricoeur, edebî tüm farklılık ve felsefi tüm çelişkilere rağmen mecazi anlamayı mantıksal benzerlik yapısı olarak betimlemektedir. Ona göre bir birliktelik ve tek bir ufuk oluşturmayan mecazi anlamada kimlik ve farklılıklar, birbirlerinde erimez aksine karşı karşıya gelip daha belirgin olurlar. Bu yüzden postmodern anlamada daha gerçekçi bir anlama ulaşmaya katkı sağlayan mecaz, modernitenin savunduğu gibi ortak noktalara, uzlaşıya, evrensel tek bir sonuca varmak ve hemfikir olmak için değil farklılıkları, aykırılık ve ayrı oluşları belirgin kılıp çelişkileri ortaya çıkarmak için vardır.⁶⁷

5.3. Özdeş, Farklılaştırma, Kültürler Arası ve Çeviriyeye Dayalı Anlamalar

Postmodern durum, hem öznelğin eşsizliğine hem de eşitler arasındaki normatif farklılığına işaret eder. Bu doğrultuda anlama eylemi bir postmodern dönemde önemli bir hermenötik çaba olarak anlaşılır.

Anlamada öznellik ile nesnellik arasındaki bu iki gerilimli uç Ricoeur ile Gadamer'de rahatlıkla görülebilmektedir; söz gelişi Ricoeur'da iki dil arasın-

66. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 60.

67. George H. Taylor, "Understanding as Metaphoric, Not a Fusion of Horizons", *Gadamer and Ricoeur- Critical Horizons for Contemporary Hermeneutics*, s. 104-115.

da geçen bu çeviri eyleminde tam çevrilemezlik ve diğer dile aktarılamayan eşsiz bir farklılık gözlerden kaçmaz. Bu yüzden simultane çeviride bir ideal olarak denklik ve uygunluk çabaları mümkündür ama anlamada yeterlilik söz konusu olamaz. Zira çevirirken anlam özdeşliğini karşı tarafa yansıtmaktan söz edemeyiz. Her bir metindeki anlamın sağlamasını yapmak maksadıyla kaynak metin ile hedef çeviri metin arasında ortak metin olarak üçüncü bir metin olmadığından tam bir anlama ulaşamayız.⁶⁸

Buna karşın Gadamer ise anlama işinin müşterek oluşu değil özdeş bir ürünü olabileceğini savunur. Ona göre anlama eylemi, metnin kendisidir. Hatta çeviri hermenötik için teşvik edilen bir model de olabilir. Çeviri, gerçek bir yorum olarak, diller arasında geçişte meydana gelir. Gadamer için çeviriye dayalı anlam, hermenötik görevde aşırı uçlar arasına yerleşen bir örnek sayılabilir. Zira çeviri ile biz, iletişimsizlik hâliyle mutlak bilgili olma durumu gibi iki aşırı uç arasında durmaktayız. Böylece biz, çeviri sayesinde hem metne karşı yabancı kalma durumundan kurtuluyoruz hem de yorumcunun kendi ufkuyla zorunlu bir mutlak anlamayla yüz yüze kalmıyoruz. Bu yüzden çeviri iki dil arasındaki anlama uzlaşısı sayılabilir. Neticede Gadamer'e göre ortak bir dilin yoksunluğu nedeniyle çeviri, sadece anlamaya katkı sağlayan bir araç kabul edilebilir.⁶⁹

Tıpkı Gadamer gibi Ricoeur'a göre de yorumcu, okuduğu ve anladığı metinle özdeş olursa kendini anlamış olur. Bu yaklaşım, anlamak için kendi son kapasitemizi metne vermek değil aksine kendimizi, en doğal hâlimizle metne sunma ve ondan bir şeyler öğrenerek kendimizi gelişmiş hissetmemizdir. Bu çevrili bir benlik yani kendimizi metinde önerilen dünyaya en uygun bir yolla önerilen bir ontolojik benliğe sahip olmaktır.⁷⁰

Ricoeur, bilhassa çeviri eyleminde dilin tam olarak aktarılamazlığı sebebiyle, anlam, tarih, gelenek ve ufuk gibi kavramlar arasında ortak ve aynı kalabilen bir anlayışa karşı çıkar. Ona göre her diğer dile çeviride mutlaka bir yabancılaşma süreci vardır. Zira beşer olma hâli daima varlığın her seviyesinde çeşitliliğini gerektirmektedir.⁷¹ Hatta bazen metnin yazarından ve okuyucudan gizlenenler veya önemsiz olanlar çevirmenin gözünde daha değerli olabilir.⁷²

68. George H. Taylor, "Understanding as Metaphoric, Not a Fusion of Horizons", *Gadamer and Ricoeur- Critical Horizons for Contemporary Hermeneutics*, ed. Francis J. Mootz – George H. Taylor, Bloomsbury Press, London- New York 2011, s. 111- 112.

69. Taylor, s. 112.

70. Ritivoi, "Hermeneutics a Project of Liberation: The Concept of Tradition in Paul Ricoeur and Hans- Georg Gadamer", s. 78.

71. Taylor, s.112.

72. Palmer, " Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 65- 66.

Neticede posthermenötik, aynı zamanda da anlamı bir kültürden diğer kültüre transfer ederken dinî kültürel değerlerin aktarılması olarak da görmektedir. Bu tür anlama olarak kültürlerarası çeviri türleri Yahudi Kutsal Kitabı gibi etno-kültürel kutsal metinlerin çevirilerinde daha derin olarak ortaya çıkmakta ve bazı kavramların tam karşılıklarının olmadığı kolayca anlaşıl-maktadır.⁷³

6. Posthermenötik Dil: Subjektif, Mitten Arınmış, Konuşma Merkezli ve Eleştirel Diyalojik Retorik

Öncelikle Derrida, dil, biz olmadan başladı, bizde devam ediyor ve bizden sonra da devam edecek demektir.⁷⁴ Yani ona göre hem yazar hem de yorumcu kesin bir dile aittir ama dil onlara ait olmadan önce de sonra da devam eden bir şeydir. Zaten postmodernite bir durum olarak insan unsurunu dil, tarih ve sosyal yapılar gibi birimlerle yakın ilişkide olarak değerlendirmektedir. Postmodern, insanın mevcut anlama yeteneğini kökten sorgulamakta ve sıradan konuşmaya bağlı anlamayı beşerî asırların mirasını reddetmekte, böyle yaparak da beşerin tarihini görmezden gelmekte ve insanın birincil metinlerini ihmal etmektedir.⁷⁵

Modernitenin bir araç olarak dilin konuşmadaki vurgusu yerini fazla önemsemeyen postmodern hermenötik, bunun yerine betimleyici karakterdeki dili öne çıkarıp, okuma fiilinden hemen sonra betimleyici karakterdeki dilin anlamada önemli rol oynadığını vurgular. Daha açık bir ifadeyle bu teoriye göre dil, insanın okuduğunda anlaması sürecinde kaçınılmaz bir araç olduğundan, ilk olarak dil öncesinde anlaşılan veya daha sonra dil açısından anlaşıl-maz hâle gelen her süreç lengüistik anlamayı meydana getirir. Çünkü anlama işi, başından sonuna kadar sadece ve sadece lengüistik bir süreçtir. Ancak şunu hemen belirtelim ki anlamlı bir içeriği olmayan bir dil (Almanca ile *Sprache Ohne Sache*), sözlerdeki çelişki demektir; zira dil, kendi dünyamız içinde yine kendimizi ifade etme yöntemimiz olarak bizi daha iyi yansıtan ve yazılı konuşmayı canlandırarak öznel dünyayı inşa eden yegâne güç sayılabilir.⁷⁶

Post- psiko-analitik teorisyen Lacan kendi hermenötiğini inşa ederken dil

73. Ruth Wodak, "Complex Texts: Analysing Understanding, Explaining and Interpreting Meanings", *Discourse Studies- Special Issue on Hermeneutics and Discourse Analysis* (October 2011),13/5, s. 623-633.

74. Jacques Derrida, " How to Avoid Seaking Denials", *Derrida and Negative Theology*, ed. H. Coward- T. Foshay, State University of New York Press, Albany1992, 1992, s. 9.

75. Jens Zimmermann, " Quo Vadis?: Literary Theory Beyond Postmodernism", *Christianity and Literature*, 53/4 (Summer 2004), s. 495-519.

76. Palmer, "Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading", s. 60-61.

olmadan insanın süjesi olamayacağını ama bu süjenin sadece dile de indirgenemeyecek karmaşıklıkta olduğunu öne sürmektedir. İnsan, sıradan konuşma ötesinde bir dile sahip olarak doğal varlık olmaktan çıkıp sosyal bir canlıya dönüşebilmektedir. Dolayısıyla dilden bağımsız kalabilen hiçbir süje olamaz. İnsan, gündelik konuşmaya tamamen daldığında modern durumun iddia ettiği gibi onu araç bir dil (meta-language) hâline dönüştürmek mümkün değildir. Zira anlamlar sadece konuşma esnasında veya yazmakla ortaya çıktığından insan, diğer insanlara sadece özgün dili vasıtasıyla nüfuz edebilir.⁷⁷

Felsefi hermenötikte bilhassa Schleiermacher, her bireyin kendi dili vasıtasıyla kendini geliştirdiğini bu yüzden bireyin konuşmasının anlaşılması için sağlam bir dil anlayışına ihtiyaç duyulacağını öne sürmüştü. Ona göre dilin anlaşılması, doğrudan ve hemen meydana gelmez çünkü bireyleri dile bağlayan etken konuşmanın kendisiydi. Netice olarak onun hermenötüğünde anlama, süreç olarak, bir ilişki içinde yani hâlihazırda dile getirilen bir akledilebilirliğin gerçekleşmesi bağlamında gelişmekteydi. Dolayısıyla Schleiermacher'ın felsefesinde *hermenötik, konuşma (reden) fiilini, anlama (verstehen) fiiline bağlama sanatı* formuna dönüşebilmektedir.⁷⁸

Ricoeur ise hermenötüğü tanımlarken *dil ile başlayan felsefe* tanımını kullanır. Bu yüzden posthermenötik için dil ve onun temel muğlaklığı varlıkların özü ve hakikatine dair her felsefi meselede kaçınılmaz olarak karşımıza çıkacak bir konudur. Dolayısıyla çağımızdaki her konuda olduğu gibi hermenötik alanında da dil, bizi yeni ufuklara götürecek bir vasıtaadır. Dahası ilk defa dil ile varlıklar ortaya çıkarlar ve onlara dil ile nüfuz etmek kolay olur. Sonuçta dil yoksa anlama mümkün olmaz.⁷⁹

Dili, beşerî anlama ve bilhassa benlik için temel araç gören Gadamer ise insanı tanımlarken, akıl ve dil sahibi canlı (*zôon logon echon*) ifadesini kullanır. Ancak ona göre *logos*, sadece düşünce ve dil anlamına gelmez; o, aynı zamanda kavram ve hukuk da demektir. Dilin, gramer, yapı ve sentaksıyla kendini unutturan ama bir o kadar da hayati öneme sahip işlevi olduğunu savunan Gadamer, konuşmakla ortaya çıkan, konuşan insanın evrenini genişleten, onun her şeyi kuşatmasını, bilmesini ve anlamasını sağlayan dilin, benlikten habersiz insana kimlik ve benlik bahşeden diyalojik bir karakterde olduğunu ileri sürer.⁸⁰

77. Madan Sarup, *Introductory Guide to Post-Structuralism and Postmodernism*, Biddles Ltd., Leicester 1993, s. 10.

78. Racevskis, s. 79.

79. Gert-Jan van der Heiden, *Truth and (Un)Truth of Language- Heidegger, Ricoeur, and Derrida on Disclosure and Displacement*, Duquesne Press, Pittsburgh 2010, s. 12.

80. Hans-Georg Gadamer, "Man and Language", *Philosophical Hermeneutics*, trans.-ed. David E. Linge, University of California Press, Berkeley- London 1977, s. 65-69.

Daha kısa ifadeyle söylersek; dilimiz, benliğimizi belirleyen, sınırlandıran ve ifade eden bir araç olduğundan benliğimizin apayrı bir varlık olarak farkına varmamızın ön şartıdır. Bu anlamda dil, benliğin sosyal, kültürel ve meşru bir varlık olmasını sağlayan hayati bir araçtır. İnsanın metaforik kabiliyeti sebebiyle kelimeler, otonomi sahibi konuşan tarafından çoklu anlamlara sebep olmakta hatta gerçek somut anlamlarından uzaklaşabilir.⁸¹ Bu yüzden denebilir ki postmodern insan, gittikçe cümleden kelimeye hatta sembolik emoji veya harflere doğru kısaltılmış konuşmalara yönelmektedir.

Gadamer'e göre bir konuşma ve iletişim aracı olarak dil, aynı zamanda akıllıca konuşma ve dinleyip mantıklıca karşılık verme süreçleriyle insanın diğer canlılarda olmayan bir özelliği, hatta onu doğada üstün tutan, ona özel statü bahşeden ve sonunda beşere özgü anlamları ortaya çıkaran doğal bir yetenektir. Gadamer'e göre diğerleriyle sohbet ederek diyalojik ilişki içinde insan oluşunu gerçekleştiren dil sahibi insan, metafizik olmayan bir ortamda, logos sahibi bir varlık olarak sohbet eder. Bu yüzden gerçek bir konuşma, imtiyazlı insanın asli ve evrensel bir işidir.⁸² Son tahlilde Gadamer, kutsal metinleri okuyan birinin öncelikle dil, gramer, sentaks daha sonra, tarihsel olaylar en son olarak metin hakkında her şeyi bilmesi gerektiğini iddia eder.⁸³

Dolayısıyla sıradan bir konuşma, ancak mantıklı cümlelerden oluşan bir dille ve onu yorumlayan (konuşan veya aktaran) bir vasıta ile tam olarak anlaşılabilir. Zira postmodern hermenötik, literal bir eylem olarak konuşma yoluyla, aynı zamanda sosyal sorunlara liberal çözümler arar. Böyle bir teorisyen için dil, felsefe hakkında daha sofistike ve daha girift konuşmalara hazırdır. Posthermenötik alana göre anlam ile kullanım, muktedir olmak ile icra etmek nasıl farklıysa konuşma da dilden farklıdır. Biri teorik ise diğeri onun pratik hâlidir. Hermenötik gelenekte bu terimlerin yazma, semantik ve anlam konusundaki kullanımından daha kafa karıştırıcı hiçbir konu yoktur. Dolayısıyla kelimelerimizin ne anlama geldiği ile ne demek istediğimiz arasında tek bir ilişki yoktur. Aksine herkes kendisine göre bir dil konuştuğundan her iletişim, paylaşılmış konuşmaya değil öznel yorumlara dayanmalıdır.⁸⁴

Buna ilave olarak konuşan, düşüncesini karmaşık zihin dünyasından ber-

81. Madan Sarup, *Introductory Guide to Post-Structuralism and Postmodernism*, Biddles Ltd., Leicester 1993, s. 7-8.

82. Hans-Georg, Gadamer, "The Universality of the Hermeneutical Problem," *Philosophical Hermeneutics*, trans.-ed. David E. Linge, University of California Press, Berkeley 1976, s. 17.

83. Gadamer, "Religious and Poetic Speaking", *Myth, Symbol and Reality*, ed. Alan M. Olson, University of Notre Dome Press, London 1980, s. 96.

84. Penner, s. 67.

raklaştırıp aktarırken aynı zamanda dinleyicilerin anlama yeteneklerini de göz önünde bulundurarak konuşur. Bu yönüyle her konuşmacı bizzat kendisinin yorumcusudur. Ancak yorumcu; bu noktada bizzat objektif gerçeğe sahip olmalı, yorumlamak maksadıyla konuşan kişinin bir cümlesinin hangi şartlarda doğru olduğunu kavramalı, bu sözlü bilgiye ulaşırken konuşmacının bu cümleyi doğru olarak söylediği zaman hakkında da malumat sahibi olmalıdır.

Gene de postmodern durum, anlamın subjektiflikte gizli olduğuna inandığından çoğu bilim adamı için objektiflik hayaldir. Zira okuyucu, kendi sosyal bağlamını aşamaz. Dolayısıyla kutsal kitap okuyucusu, metinde geçenleri kendi bağlamlarında kullanmalı ve seçtikleri amaçlar için kullanılmayan bağlamları görmezden gelmelidir.⁸⁵

Bunlar içinde farklı kültürel alanlarda bilhassa sembolik dil, psikolojik ve şiirsel karşılıkları olan çok anlamlı semboller öne çıkar. Mitler çağı denilen klasik dönemde iletişim aracı olarak kullanılan bu semboller, bilim çağı sanılan modern dönemde makul bir iletişim modu olma etkisini yitirmiş hatta böyle bir dil, ilkel sayılıp akla uygun kabul edilmemiş; hatta sembolik dili modası geçmiş kabul edilmiştir.⁸⁶

Hâlbuki postmodern bir perspektif sahipleri mesela *Rudolf Bultmann* gibiler, ilk önce dili mitolojiden arındırma çabalarıyla modern anlayışa karşı çıkmıştır. *Bultmann*'a göre, dildeki mitleri ortadan kaldırmak değil onları doğru bir şekilde zamana uygun yorumlamak gerekir. Bu yüzden kendi dönemi için bir gerçeklik formu olan mitin dili, etiyolojik yani dilin etimolojisine uygun bir dil rahatsızlığına bağlı gelişirken gerçekte mitin niyeti varoluşsal olmuştur. Bu bakımdan söze dayanmayan şeylere nesnellik vererek onları söze ait hâle getirmek gibi büyük bir görev üstlenen mitlerin dili, günümüzde geçerli bir dil sayılmaz. Bu yüzden, bu devirde karanlıkta kalan böyle bir dili mitlerden arındırma işlemiyle -yani var olan mevcut dile çevirerek- anlamlı hâle dönüştürmek gerekir.⁸⁷

Mitlerden arındırılmış dil anlayışından başka eleştirel retorik kavramı da postmodern hermenötüğün gelişmesi için anahtar roldeki bir başka lengüistik bir kavramdır. Gadamer, retorüğün eleştirel ve diyalojik bir mahiyette olmasını öne çıkarmaktadır. Bilhassa Gadamer, retorik sayesinde kendi eleştirel hermenötüğünü daha da zenginleştirmek için çaba göstermekte ve felsefi hermenötüğün naif, yavan ve dinamizmden yoksun kaldığını savunmaktadır.

85. Ray Lubeck, 'Trajectories in Postmodern Hermeneutics', *Northwest*, 8 (M. 1997), s. 3.

86. David Rasmussen, *Mythic-Symbolic Language and Philosophical Anthropology- A Constructive Interpretation of the Thought of Paul Ricoeur*, Martinus Nijhoff, The Hauge 1971, s. 1-2.

87. Rasmussen, s. 15-16.

Neticede Gadamer, kendi retorik yaklaşımını, karşılıklı sohbetle dayalı fenomenolojik anlatı olarak tanımlar. Zira retoriğin karşı tarafı, rasyonel bir kişi olup titiz bir şekilde kendini mantıksal bir konuma yerleştirmekte ve konuşma ile ikna edilmeyi bekleyen bir sohbet tarafı olmaktadır. Bu yüzden ona göre bir sohbetin gerçek bir retorik olmasını diğer tarafın vereceği önem ve dikkat belirleyebilmektedir.⁸⁸

Eleştirel hermenötiğe göre sözü ve retoriği dinleyen bir insan, konuşanları yorumlarken konuşanla beraber iki önemli prensiple karşı karşıya kalır:

1. Her ikisi de doğru olduğuna inandıkları inançlara sahip olur. Bu noktada hem konuşanlar hem de dinleyiciler, yorumlama bağlamları olarak önem kazanırlar.

2. İnsanlar farklı dünyalarda yani ölçmesi zor başka dünya görüşleriyle yaşarlar ve birinin kültürüne göre doğru olan diğerine göre anlaşılabilir. Bu yüzden bir konuşmadan yoruma geçmek yani yorum için, farklı dilleri, kültürleri hatta dinleri çok iyi bilmek gerekmektedir.⁸⁹

Bunun yanında hermenötik dil anlayışında konuşma merkeziliği dikkat çeker. Kendi eserlerinde bile deşifre edilemeyecek kadar karmaşık bir düşünce sistemi kuran *Jacques Derrida*, dil biliminde geleneksel dil kullanımının ötesinde dille uğraşarak bilhassa en önemli yapı bozum teorisyenlerinden biri olarak tanınmaktadır. Onun yapı-bozumu, söz merkeziliğe karşı saldırıya geçen felsefi ve filolojik varsayımlarla hareket etmektedir. Onun varsayımı, lengüistik bir işaretler sistemi olup, yazılı bir eserin doğruluğunu ispat amacıyla kullanılır. Kısacası onun tüm çabası, bir metnin de miras alınan gizli bir anlamının olduğu ve bu anlamın keşfedilmesi gerektiği şeklindeki geleneksel görüşü çürütmek üzerine kurgulanmıştır. Derrida bu noktada belli ve sabit bir dilde değişmeyen belli bir anlamın olduğu fikrine şiddetle karşı çıkarak dilin bu sabit ve kesin hakikati ortaya çıkardığını reddetmektedir. Bu noktada o, konuşmayı yazma üzerinde ve ondan üstün görmektedir. Ona göre konuşma, metinden önce gelir; zira o, günümüze ve anlık ve aniden olmaya daha yakındır. Hatta bu tür bir dil, sohbette şimdiki zamanı ve dilini etkileyen ve konuşma metafiziğinin örtüsünü açan onu sıradanlaştıran başlıca faktörlerden biri sayılır.⁹⁰

Neticede posthermenötik dil teorilerine göre hem inanç açısından hem de uygulamalar açısından hakiki olan yani herkesçe konuşulan, sıradan ve ala-

88. Francis J. Mootz, "Gadamer's Rhetorical Conception of Hermeneutics as the Key to Developing a Critical Hermeneutics", *Gadamer and Ricoeur- Critical Horizons for Contemporary Hermeneutics*, s. 83-84.

89. Hans H. Penner, *Why Does Semantics Matter to the Study of Religion, Method and Theory in the Study of Religion*, 7/1995, s. 224.

90. Sarup, s. 34- 36.

bildiğine doğal olarak bu dünyaya ait olan her şey, konuşulan dil içinde sahici temellerini bulur. Söz hakkında iddia edilen anlamın maddi olmayan yönü ile maddi dünyanın anlamsızlığı diyalektiğinde ortaya çıkan ve modernizmin savunmuş olduğu herkesçe bilinen ve tanınan olma gibi hayali bir mit yerine daha gerçekçi bir anlayış ortaya çıkar. Bu ise herkesçe anlaşılabilen, söze dayalı ve çok boyutlu diyalojik retorığı yani doğaçlama sohbetle konuşulan olmayı öne çıkaran bir anlayıştır. Zira postmodern lengüistik, konuşulan dilin benlikle olan ilişkisini kendi teorik meselelerinden bir kabul eder. Bu yüzden konuşulan ve anlaşılan dille ilgili güncel hermenötik sorunları çözmek için doğru ve uygun bir lengüistik anlayışa sahip olmak hayati önemdedir.⁹¹

7. Posthermenötik Ezeli / Ebedî Zaman: Öznel,

Dinamik ve Parçacıklı Fenomenolojik Tarih Olarak Şimdiki Zaman

Postmodern zaman kimileri için yeni ve kronik şizofren zaman modu olarak tanımlanmaktadır. Zaten mekân kavramını boyutları açık, sınırsız ve muğlak anlayan Postmodern durum, zaman açısından modern olan her şeyi baskın ama ölü görür. Bu yüzden o, ilerlemeden bahseden bir dönemin (modern) ötesine bir an önce gitmek ve son tahlilde her şeyi ihmal eden bu dönemi çiğneyip öteye geçmek ister.⁹²

Lytard'a göre postmodern geçmiş zaman olarak tarih, sürekliliği anlattığından, gelecek zamanın geçmişi diye bir paradoks her an yaşanabilir. Söz gelişi bir metin veya sanat yapıtı önce postmodern iken daha sonra modern duruma düşebilir. Bu yüzden postmodern zaman durağan ve mutlak bir sonuç değil, bir öncesini eskiten ve kendini yenileyen bir sürekliliktir.⁹³

Gadamer ise aynı şeyi başka bir şekilde anlatır; tarih, bize ait değildir; biz ona mensubuz.⁹⁴ Bir başka ifadeyle postmodern tarih, şimdi zaman olarak beşerin elindeki kurgular olmak yerine daha çok kişinin, kendi zamanına ait daha derin anlamları ortaya çıkarmak üzere işittiklerini ve okuduklarını yorumlamasıdır.⁹⁵ Bu yüzden beşer olarak kendimizi bize ait olan, geçici incelemelerle değil, ailemizdeki hâlimizle veya içinde yaşadığımız cemiyet veya hut devlete yansıyan hâlimizle anlamalıyız. Zira her türlü subjektiflik odağı, zaman açısından yanıltıcı ayna hükmündedir.

91. Penner, " Interpretation", s. 71.

92. Hal Foster, " Postmodernism: A Preface", *Anti- Easthetic Essays on Postmodern Culture*, ed. Hal Foster, Bay Press, Washington 1983, IX.

93. Lyorard, s. 95.

94. Gadamer, 1989, s. 290.

95. Gary Gutting, *Michel Foucault- A Very Short Introduction*, Oxford Press, New York 2005, s. 34.

Bu ilk teorik çatılar yoluyla ilerleyen postmodern tarih teorileri, tarihin sonundan, dolayısıyla tarihsel muhatabının kaybından bahsederek sonsuzluk kazanan bir şimdiki zaman anlayışını öne çıkarmakta; yani mitsel anlatılarla yoğrulmuş tarihten mahrum kalan ve köksüz sosyal muhataplar icat ederek uzaklığın imkânsızlığını tartmakta ve daha çok yeni keşfedilen yakın muhatapların tarihsel olmayan fenomenolojik anlamlarına odaklanmaktadır. Bu yönüyle postmodern tarih, asla tekerrür etmeyen, tarihsel limitleri aşabilen, ama ezeli ebedî sürecek olan mevcut an olarak umut ve beklentiler içindeki bir tarih algısının sonunu getiren yeni bir anlayıştır.⁹⁶

Bir anlatı olarak postmodern tarih ise önceki dönemlerin algıladığı şekliyle bir bilim olarak genel ve birbirleriyle aşırı bağlantılı zincirler bütünü değil, kopuk kopuk şimdiki zamanların ardışık yani anlık ama günlük parçalarının anlatımından ibarettir. Bir başka deyişle postmodern tarih, durumlar zamanına yani objeler yerine değişen süjelerin anlatıldığı tarih anlayışına dönüşmüştür. Bu açıdan bakıldığında postmodern anlatı kurgusu, sadece geçmişin yapısını bozmakla kalmaz aynı zamanda şimdiki zaman anlayışının ayarını bozabilir. Söz gelişi postmodern hermenötik, önemli zaman anlayışını (*kairos*) da sıradan donuk zaman anlayışını (*chronos*) da birbirine karıştırıp veya birbirinden saptırarak zikzaklar çizen bir anlayışa sahip olarak tarihsel anlatılardaki düz çizgi tutarlılığını ortadan kaldırabilir. Bu anlayış, bilhassa çok belirgin anlatılarla ve söylemlerle kendine yer bulan modern dönemin hikâyelerinde anlatılan önemli zamanlara karşı çıkar. Bu açıdan postmodern tarih, yersiz ve önemsiz, batıl veya gerçek olabilen, apokrif veya anakronizm gibi tarihsel aygıtlar kullanarak gerçeğe hayal karıştırabilmektedir. Bu haliyle o, önceki tarih teorilerini bile bile ifsat eden, eleştiren veya ortadan kaldıran bir anlayış sayılabilir.⁹⁷

Neticede modern dönemin en etkin teorisi olan tarihsel fenomenolojinin olguların arketipler olarak başlangıç zamanlarının önemine vurgulamasının aksine posthermenötik tarih için şimdiki zaman, okuyucuyu zinde tutan diyalogik zaman olarak, aklı ve bilgileri bir arada tutan ve geleceği inşa eden en önemli andır.⁹⁸

8. Posthermenötik Anlatı: İlerlemeci Mega Anlatı

Yerine Bireysel, Yerli ve Yapı Bozucu Anlatılar

Kutsal anlatılar veya Grekçe ismiyle mitler, tanım olarak insanlık tarihi

96. Val Hill- Peter Every, “ Postmodernism and The Cinema”, *The Icon Critical Dictionary of Postmodern Thought*, s. 104 -107.

97. Berry Lewis, “ Postmodern and Literature”, *The Icon Critical Dictionary of Postmodern Thought*, s. 124- 125.

98. Burgeois, s. 176.

boyunca doğa fenomenleri hakkındaki uzak geçmişteki bilhassa bilimsel öncesindeki izahlar, kutsal kahramanlar hakkındaki masallar, efsanevi şiirler hakkındaki ifadeler, cemiyete ait hülyalar, kolektif bilinçaltına dair ifadeler, mantık dışı fantastik kıssalar, hakikat içeren bilgiler olarak anlaşıldı. Postmodern mit ise otoritesini kendini ispat etmekle değil kendini sunmakla kazanan ve bir grup inanani tarafından kutsal kabul edilip paylaşılan onlar için çok önemli anlamlar içeren canlı hikâyedir.⁹⁹

Modernitenin ateşli savunucularından *Jürgen Habermas*'a göre modern; bilimde, ahlakta ve sanatta ilerleme ve gelişme olarak, Batı Aydınlanmasının önemli bir alt kesiti olup hâlâ devam eden yani tamamlanmamış bir bakış açısıdır.¹⁰⁰ Bu bakımdan Habermas'a göre henüz son kullanma tarihini doldurmamış gelişmeci ilerlemeci modern anlatılara karşı çıkmak belli bir standarttan yoksun olmak gibi zihinsel bazı sorunlara yol açabilecektir.¹⁰¹

Postmodernizmi tanımlayan *Lyotard*, onun ilerlemeye dair modern büyük anlatılara karşı derin kuşku ve hasımane tavır almasını temel kimlik verici tavır görmektedir. Lyotard, bu tanımla her türlü mitleştirilip yüceltilen belli bir devre ait mutlak hakikat içeren anlatıları kastetmektedir. Ona göre bu modern mega anlatılar, politika, ahlak, fen gibi modern kültürün önemli boyutlarını üreten her türlü düşüncüyü içermektedir.¹⁰²

Lyotard'a göre postmodern dönem, modernizmi meşrulaştırıcı bir kimlikte olan mega anlatıların işlevini, işlevcilerini, büyük kahramanlarını, büyük tehdit ve tehlikelerini, büyük yolculuklarını ve büyük hedeflerini tamamen kaybettiği yeni bir dönem olmuştur. Anlatıların terminolojik unsurlarının tamamen parçalanmış olduğu bu yeni dönemde meşruluk zemini ortadan kaybolmuştur.¹⁰³

Posthermenötik, öncelikle kutsal ve seküler anlatıların, kısa süreli yani geçici, tarihsel, ahlaki ve insan tecrübesine ait işlevselliğine vurgu yapar. Günümüzde kadim dünyanın mitleri gibi işlev gören postmodern anlatılar, en kapsamlı yorumlama eylemine katkı sağlayan yapı taşları olarak daima merkezindeki şu önermeyi dile getirirler: Biz insanlar, hikâye anlatıp okuyarak içinde yaşadığımız dünyayı yorumlayabiliriz.¹⁰⁴

99. Russell T. McCutcheon, "Myth", *Guide to the Study of Religion*, s. 190-208.

100. Jürgen Habermas, "Modernity: An Incomplete Project", *Anti- Aesthetic Essays on Postmodern Culture*, s. 3.

101. Richard Rorty, *Habermas, Lyotard ve Modernite*, çev. M. Küçük, Say Yayınları, İstanbul 2011, s. 53- 154.

102. Jean- Francois Lyotard, *The Post- Modern Condition*, trans. G. Bennington- Brian Massumi, University of Minnesota Pressi Minneapolis 1984, s. 37- 41.

103. Lyotard, XXIV.

104. David M. Kaplan, " Thing Hermeneutics", *Gadamer and Ricoeur- Critical Horizons*

Böylece postmoderniteye geçiş yaparak ayakta kalmayı başaran anlatı gibi yeni hermenötik eylem, öncelikle pagan mitolojinin antik hermenötiğe yüklediği yorumlama misyonunu, yeni dönemde bizzat yüklenir. Burada posthermenötik anlatılar, öncelikle önceki mitlere savaş açmış durumdadır. Zira klasik yorum, çeviri ve izah etmeye yoğunlaşmışken modern felsefi hermenötik, metinleri zenginleştirici ve geçerli kılıcı yorumlar üzerine odaklanmış ve kadim Yunan yorum anlayışını genişleterek kendince onları diri ve dinamik tutmuştu.

Bu bakımdan çok boyutlu işlevsel mitler yerine sahneye çıkan postmodern anlatılar, 1990'lardan sonra kutsal metinlerin dışına taşarak sanatta, beşerî ve sosyal bilimlerde de önemli hermenötik aygıt hâline dönüştü. Ancak onun teorik yapısında hikâyeyi sadece insanlar anlatabildiğinden eşya hakkındaki anlatılar sadece nesne izahlarından ibaret kaldı. Zira insan olmayan, doğal veya yapay şeyler, kendi hikâyelerinin öznesi olamayacağından teknolojinin felsefi boyutlarını yorumlayamaz ve anlatamazlar. Çünkü her hikâyede baş kahraman veya en azından yardımcı oyuncu, insan olabildiğinde postmodern anlatıya dönüşebilecektir.

Neticede kutsal varlıklar hakkındaki anlatılar veya evrensel millî mega anlatılar yerine öznel, mahallî ve parçacıklı öznel rölatif hakikat anlatılarına ilgi duyan postmodern anlayış, yaratılış mitleri gibi büyük bir aile olarak insanlığı birbirine bağlayan tüm evrensel anlatıları modası geçmiş görmektir. Böylece o, iletişim açısından her söylemde çelişkinin var olacağını, hiçbir zaman mutlak doğrunun keşfedilemeyeceğini iddia eden yapı-bozucu anlatım türü geliştirmiştir. Dahası, o, tüm kutsal anlam ve anlatıların bireyselleştirilmesini, bireysel sözlü anlatıları, yerel bir toplumdaki göreceli hikâyeleri anlatmayı, dilin yerel bir kültürün yaratımı olduğunu, anlatıdaki anlamın yerel sosyal bir yapılanma olarak anlaşılmasını öne çıkarır. Neticede posthermenötik yapı-bozucu anlatı, metin hakkında kesin anlama ulaşmayı değil çoklu şüpheler taşıyarak, herkesin kendi sanal anlam gerçekliğine yine kendisinin ulaşmasını öğretmektedir.¹⁰⁵

9. Posthermenötik “Ratio Critico”: Pozitif Akılcılık Yerine Negatif, Eleştirel, Çoğulcu ve Kuşkucu Akılcılık

Modern filozof Jürgen Habermas'a göre modern öncesi tüm rasyonel standartların çürütülüp en azından modern akılcılığı sağlam ve tek otorite

for Contemporary Hermeneutics, ed. Francis J. Mootz – George H. Taylor, London- New York 2011, s. 238.

105. Millard J. Erickson, *Truth and Consequence: The Promise and Perils of Postmodernism*, Downers Grove 2001, s. 202.

bırakmak insanlık adına önemlidir. Zira böyle bir standarttan yoksun olduğumuzda sahtelikleri göz önüne çıkarma, maskeleri indirme gibi veya ideoloji ile teori arasında gerçek ayrımı yapabilme gibi zihinsel faaliyetlerden yoksun kalabiliriz. Bu yüzden modern akılcılık gibi evrensel bir anahtardan vazgeçmek, en azından liberal ve toplumsal siyasete umut bağlayanlara ihanet olarak sayılabilir.¹⁰⁶

Ancak akıl, akılcılık, mantık, mutlaklık, objektiflik, geçerlilik, evrensellik, sistematiklik gibi konularıyla kendi rasyonel çatısını kuran modernizmi acımasızca eleştirip sorgulayan, değerini bitirmek, imha etmek veya başka bir forma sokmak isteyen postmodern çağ, rasyonellik konusunda da çoğulcu teorilere meydedip cesurca meydan okumalar içindedir. Öyle ki postmodern akılcılık, parçalı olmaya, mutlak olmamaya, mantık yerine mantık dışı olmaya, hatta absürd kaçmaya en önemlisi de kuşkucu olmaya yönelebilir. Bu açıdan postmodern akılcılık, kesin çözümlerden uzak durmaya, anlam berraklığından ziyade bulutlu ve muğlak ama alabildiğine zengin olan, çok boyutlu ve çeşitli anlamlardan faydalanmaya, kesin çizgilerle siyah yahut beyaz olmak yerine grinin her tonuna açık olmaya hem onu hem de ötekini kabul edebilecek bir senkretizme yönelmeye girişir. Bu yönüyle özgürlüğü ve her türlü baskıcı düzeni yıkmak üzere tek bir düzeyden değil birkaç seviyeden ve birkaç odak noktasından hareketle rasyonel çoğulculuğu elde etmek esastır.¹⁰⁷

Bu yüzden posthermenötiğe göre düşünce tarihi boyunca en başından beri yanlış kurgulanmış bir rasyonellik mevcuttur. Mesela kadim Yunan'da mitolojik büyüyle kaplı hermenötik yorumlama ve anlama, sözcüklere bağlı olarak değil sadece içsel akıl (*logos endiathetos*) yoluyla gerçekleşen yorumlama eylemleriydi.¹⁰⁸ Daha sonraki dönemlerde bilhassa entelektüelleşmeyle bir tutulan akılcılık anlayışları, her türlü gizem ve büyüü ortadan kaldıracığını düşünen modern dönemde zirveye çıktı. Bunun yerine bizzat modern akla karşı güncellenmiş eleştirel bir rasyonellik ile var olan postmodernite, kendini sığ bir ideoloji olmaktan kurtarıp önce duruma dönüşmüş ve en sonunda teorik bir çatıya sahip olarak kendine özgün akılcılığını ve buna bağlı olarak oluşturduğu posthermenötik eylemi kullanmaktadır.

Dahası negatif bir anlayışla işe başlayan bir durum olarak postmodernite pek çok yönden modern pozitif rasyonel hermenötiği eleştirel açıdan etkilemekle işe başladı. En önemli eleştirisi perspektif bir model olarak tek boyutlu

106. Richard Rorty, *Habermas, Lyotard ve Modernite*, çev. M. Küçük, s. 153- 154.

107. Nesrin Kale, "Postmodernizm- Hermeneutik ve Eğitim", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1971/28, s. 281- 284.

108. J .Grondin, "Prehistory of Hermeneutics", *Introduction to Philosophical Hermeneutics*, trans., J. Weinsheimer, Yale Press, London 1994, s. 25.

bir yorumlamanın asla yetmeyeceğini söylemesidir. Bu tenkit, klasik hermenötüğün metinleri yorumlarken standart ve referans noktalı olarak tek boyutlu olmasının doğru olmadığını da ima etmiştir. Postmodernite aynı zamanda dil, tarih, gerçeklik, zaman ve madde gibi hermenötüğün temel konularını radikal olarak eleştirmekte ve yerlerine alternatifler getirmektedir. Bu kavramlara getirilen eleştiri ve alternatifler anlamada gayet farklı süreçler doğurmaktadır.

Ancak postmodern olan her şey gibi postmoderniteden beslenen yeni hermenötik anlayış da yeni döneme ait temel zihinsel aygıtları çok boyutlu genişleme araçları olarak kullanarak farklı bakış açıları getirmektedir. Söz gelişi bu yeni alan, bir tür aracılık içine girerek dil, zaman ve farklı seviyede veya varlık alanları arasında yeni boşluklar dolayısıyla yeni tenkitçi konular ortaya çıkardı.

Böylece klasik dönemde sınırları belirleyen Hermes, artık boşluklar ortaya çıkaran yorum ilahından başka bir şey değildir. Postmodern akılcılık sayesinde yorumlama, klasik dönemin meselelerini çözen hatta örten anlayışı yerine daha yeni meselelerin ortaya çıkmasına yol açan bir eyleme dönüştü.¹⁰⁹

Sonunda *Habermas* anlamıştır ki *yeni aydınlanmacı* rasyonel bakışı yoluyla sosyo-politik meseleleri çözmeye girişmek yerine postmodern reddedici ve tenkitçi akılcı söylemlere yönelmek daha doğru çabadır.¹¹⁰

Zira modern pozitif akıl ile postmodern negatif akıl arasındaki boşluğa köprü olmak isteyen bir çaba olarak yeni hermenötik anlayışlar, bir vasıta olarak veya hayati rol üstlenerek postmodernitenin temel aygıtlarını başka insanlara veya kendilerine ulaşmamış olanlara taşımak istemektedir. Böylece modern obje ile postmodern süje arasındaki zihinsel yer değişimi sayesinde, modern mekanik durum ve modern rasyonel düşünce kendi bağlamları içinde değerli ve makul sayılabilir.¹¹¹

Postmodern süje bağlamında akıllı, sonlu ve sınırlı gören Gadamer, fani insanın tarihsel insanlığa ait oluşu sebebiyle mutlak bir akla sahip olamayacağı sonucuna varmaktadır. Bir başka ifadeyle ona göre insanın akıl melekesi, sınırları olan, somut ve tarihsel açıdan var olan bir olgudur.¹¹² Dolayısıyla posthermenötik rasyonel anlayış, Heidegger veya Gadamer gibi filozoflarının öncülüğünde yorum bağlamında yeni gerçekliklere ve yeni reflekslere (mesele *Castaneda*, *Laing* veya *James Hillman* gibilere) yelken açmak için önemlidir. Zira bu akılcılık anlayışı, metodolojik çatılar, yeni ideolojiler ve postmodern epistemolojilere yeni tenkitçilik karakteri kazandırırken aynı

109. Palmer, "Postmodernity and Hermeneutics", s. 385.

110. Racevskis, s. 87.

111. Palmer, "Postmodernity and Hermeneutics", s. 386.

112. Hans- Georg Gadamer, *Truth and Method*, trans. Garret Barden- John Cumming, New York 1986, s. 276.

zamanda modern hermenötiğe “ dolaylı olarak karşı çıkmaktadır.”¹³

Bu iki durum arasındaki savaşın en etkili olduğu meydan tenkit sahasıdır. Daha açık ifadeyle kişiden bağımsız olmayan ve kendini tenkitten yoksun olan iradenin bir aracı kabul edilen modern rasyonelliğin aksine postmodern tenkitçi rasyonellik, kimlik verici benliği olduğu gibi yansıtan tenkitçi aygıtlarla donanmıştır. Bu yönüyle postmodern eleştirel rasyonellik, bir meydan okumaya, sivri ve ironik dilli bir söyleme, çıkmalı ve yüzeysel olmayan çok boyutlu bir çaba kılıfına girmektedir. Yine modern akıl (*ratio*), bütün âlemi kavramak ve kontrol etmek isteyen bu yüzden âlem hakkındaki bilişsel sorunun bir parçası olan ama çözümün parçası olamayan bir anlayıştır. Hâlbuki hesaplayıcı varoluşçu fenomenolojik düşünce (Heidegger), “araçsal akıl” (Adorno), tarihsel makul oluş (Derrida) ve “disiplin” (Foucault) gibi kavramlarla postmodern eleştirel akıl (*ratio critica*), her türlü farklılığı dışlayan sabit ve statik kimliği hedef alan bir melekedir. Son olarak modern akıl, somut bilim ve teknolojiye denk hatta yatay bilimsel ve teknolojik gelişme, genişleme ve pekiştirme için gerekli bir şey iken postmodern akıl, dikey, soyut ve eklektik bilimselliklere açık çoklu gelişmelere yol veren bir melekedir.¹⁴

Ana hatlarıyla kendine uygun akıl ve akletme sayesinde posthermenötik, dinamik bir bakış sahibi olur. Öyle ki bu bakış, kutsal tarihe manevi açıdan önem vermeyen, en merkezî akademik faaliyet olarak kutsal metinlerin yorumlanmasında imgesel, sembolik ve mecazi değerlendirmeleri önemli gören postmodern aklın veya vicdanın manevi basiret ve ince düşünüş kazanmak için baskın araç olmasını savunan, bilimi dinamik araç, doğayı ise hayatın en gerekli ortamı kabul eden, her türlü manevi gücü sadece ruhbanların değil tüm beşerin elde edebileceğini savunan bir yorum anlayışıdır. Özellikle postmodern insan, doğal inanca sahip olarak, bu tür akıl yürütme mekanizmaları vasıtasıyla korku verici yönüyle aşkın ama sevgi verici yönüyle içkin olan kişiselleştirdiği İlahi Varlığa yönelip inanır. Bu haliyle o, kazandığı günahların aracısız affedileceğini ve ölüme karşı zafer kazanacağını düşünür.¹⁵

Yine rasyonelliği pozitiflikle eklemeyerek akıl ile bilimi, teknoloji, formal mantığı eşdeğerde gören modern olana karşı postmodern, algılara dayalı ve ufku geniş bir olumsuzlamayı öne çıkaran bir tenkitçilik yoluyla doğayı, insanları ve varlığı tartışan ve kapsayan, onlara hâkimiyet kurabilen veya onlara yabancılaşan bir duruşa sahiptirler. Bu bakış açısıyla donanmış

113. Palmer, “ Postmodernity and Hermeneutics”, s. 386-387.

114. James L. Marhs, “The Post-Modern Interpretation of History: A Phenomenological-Hermenetical Critique”, *Journal of the British Society for Phenomenology*, 19/2, 1988, s. 113.

115. Antoon Geels, Glocal Spirituality for a Brave world”, *Postmodern Spirituality*, 21 (2009), s. 11.

postmodern hermenötüğün sahip olduğu tenkitçi rasyonellik, açık uçlu, çok boyutlu ve çoğulcu olup, tek sesli değil pek çok seviyedir, basit değil çok bileşenlidir. Bu yönüyle o, hermenötik düşünceyi dallandırıp boyutlandırmaktadır¹¹⁶

Neticede modern hermenötik, tutarlı ve nüanslara dikkat eden, kanıtlara dayalı ve iyimser bir bakışla yorum yaparken pozitivizmin, bilimciliğin ve teknokrasinin iflasını ilan eden posthermenötik, rasyonellik ile tenkitçiliği, birbirinden bağımsız iki ayrı meleke olarak görerek çoğu kez tutarsız kalan, ihtilafı, yanlı, kötümser ve kanıtlara dayanmayan tenkitçilik geliştirmektedir. Hatta bu yaklaşım, rasyonellik fikrini meta-rasyonellik, post-rasyonellik veya trans-rasyonellik şeklinde farklı isim ve tipolojik vererek gittikçe farklılaştırmaktadır.¹¹⁷

10. Posthermenötik Güzellik: Anti-Estetik ve İkon-Estetik

Postmodern estetik, alegorik güzelliği önemserken odak-vizyon, devasa yapılar, eşsiz perspektifler ve orantılı veya simetrik güzellikler peşindeki modern estetik anlayışına karşıttır. Bu bakış açısıyla post-estetik, ilk elden temsillerdeki ahenkli düzenin yapısını bozmak üzere eleştirel özelliğini kullanmaktadır.¹¹⁸ Yine doğası gereği yıkıcı tenkit ederek var olan postmodern estetik, manzara ve tezahür peşindeki modern estetiğe karşı çıkararak büyülenme, şansa bağlı ortaya narsist bir sanat anlayışı geliştirir. Böylece o, yüksek kültür ile mahallî kültür arasında köprü olmak ister.¹¹⁹

Böylelikle postmodern estetik anlayışı, bu yönüyle negatif bir kategori olarak alemi olduğu şekliyle tenkit eder. Söz gelişi o, modernliğin otonomi kazanmış her türlü güzellik anlayışlarını ortadan kaldıran, tarihi aşan ve günümüzü etkileyen kültürel bir estetik konumu savunur.¹²⁰

Zaten *Lyotard*, postmodern düşüncenin etki alanına sahip olduğu üç alan bulunduğunu, bunlardan ikisinin sırasıyla bilginin, kaotik, muğlak ve kesin olmayan bir şey olarak keşfedilip anlaşılmasından ziyade inşa edildiği *epistemolojik alan* ve tüm bilimin doğduğu ve sosyal ve ekolojik kontrolü elde tutmak için kazanıldığı *politik alan* olduğunu söyler. O, üçüncüsünün ise hermenötik bir bakışla anlamı bizzat yazı ile değil simgesel açıdan anlatan sanatsal çaba olarak *estetik alan* olduğunu belirtir.¹²¹

116. Marsh, s. 115-118.

117. Marsh, s. 25.

118. Hal Foster, "Postmodernism: A Preface", *Anti-Esthetic Essays on Postmodern Culture*, IX ve XIII.

119. Marsh, s. 112.

120. Foster, XII-XIIV.

121. Ray Lubeck, 'Trajectories in Postmodern Hermeneutics', *Northwest*, 8 (M. 1997), s.1.

Bu açıdan bakıldığında tanımında ortaya çıkarma, anlama ve yorumlama sanatı gibi bir ifade geliştiren posthermenötik, kendi estetik anlayışı yardımıyla, aynı zamanda bir yorum sanatı olarak, -ikon yorumlayıcı oluşunun da ötesinde- yakın şeyleri kavrayıcı özelliğiyle hem en yakın doğadakilerin hem de sanattaki ayırt edici güzellik duygusunun farkında olarak kapsama tecrübesini genişletir. Zira ona göre doğadaki güzellik, sanattaki estetiğe yansımalıdır. Doğal bir şey, güzel, zaman ve mekân açısından da estetikdir. Bu bilim, bilhassa sanat eserlerindeki düzgünlük ve simetrisinin, ikonografiyle uyumlu bir güzellik anlayışının eseri olduğunun farkındadır. Sanat eserini yeniden üreten sanatçının tıpkı bir kitap okuyucusu veya bilimsel bir teoriyi yeniden yorumlayan akademisyen gibi doğruyu tam yansıtması için estetiğe önem vermesi gerekir.

Burada güzellik ve buna bağlı gelişen orantılı estetik, anlama ve yorumlama melekesini kesintisiz bir dizin hâline getirdiğinden sahip olduğu sanat eseri, posthermenötüğün bir objesi hâline dönüşür. Böylece her postmodern sanat, kendi eserini bir ikon olarak okuyucu rolündeki izleyiciye tarihteki hâliinden öte özel anlamlar bile kazandırabilecek şekilde yansıtmalıdır. Posthermenötüğün bu noktada görevi, izleyicinin gözüyle sanat eserinin ne söylediğini anlamak, yorumlamak ve onu belirgin hâle getirmek olmalıdır. Bu yönüyle dilsiz bir sanat, ikonlar vasıtasıyla dile gelir ve sessizce konuşur. Bu şekilde negatif estetik vasıtasıyla çok anlamlı ve kapsamlı yorum hâline gelen posthermenötik sanat, zihinler arasındaki köprü vazifesi görerek kendisini görenleri iyimser anlamda değiştirebilecek güce erişebilir.¹²²

11. Sonuç

Modern olan her şeye derinden karşıt olan ve her şeyi problematik gören postmodern durum, aynı zamanda doğası gereği çoklu disiplinlerden hareketle çok boyutlu sentetik eleştirel değerlendirmeler ve yorumlar içindedir. Posthermenötiğe göre bu alanda dil ve anlama arasındaki çok boyutlu ve derin ilişki dikkatlerden kaçmaz. Bu yüzden yorumlama, dil ve anlama üçlemesi geçmiştekinden daha eklettik olarak yeni yorumlama teorilerinde vazgeçilmez unsurlardır.

Postmodernite, yazar-metin ilişkisinden ziyade okuyucuya bağlı metin anlayışını geliştirmek, değiştirmek, şeklini bozmak, yapısını sökmek suretiyle metnin homojenliğini ortadan kaldırıp heterojenliğini savunmakta; bunu yaparken kendine özgü ileri yapısalcılık (post-structuralism), yapı-sökücü (destructionist) gibi özgün teoriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

122. Gadamer, "Eashthetics and Hermeneutics", *Philosophical Hermeneutics*, s. 95- 104.

Posthermenötik, çok gelişmiş anlama aygıtlarına sahip bir yorumlama bilimi olarak çoklu ilke ve çoğulcu perspektifleri esas alır. Bu bakımdan eklettik, rölatif ve objektifliği birbirleriyle ilişki içinde sunan bu yeni bakış, öz-gürce ve cesurca öznel eleştirilerini yapabilmektedir.

Postmodern dönemde negatif hermenötik ve *döngüsel hermenötik* gibi farklı ve çeşitli teorik çatılara sahip bu alan, yeni bir dil, yeni bir metin, yeni bir yorumlama anlayışlarına sahiptir. Dil, yorum ve anlama yatay bir süreçte posthermenötiğin iki taraflı keskin kılıçlarıdır. Bilhassa hermenötik dil, yorumcunun ait olduğu dünyayı konuşmasını sağlarken hem yazar, hem de yorumcu, metnin anlamının zenginleşmesini sağlayan ortak üreticiler hükmündedir. Özellikle okuyucunun öznel bilinçaltı, konuşulan dil vasıtasıyla dinleyiciye metni yansıtan en önemli gizli yapıdır. Bu yüzden âlem, benlik ve ötekiler hakkındaki öznel bilgimiz, bilinçaltımızın yönlendirmesiyle dilimiz vasıtasıyla belirlenmekte ve ifade edilmektedir.

Pagan dönemden modern çağa kadar kutsal metinle yakından ilintili olan yorumlama, posthermenötik anlayışla artık günümüzde hemen hemen her metin (kutsal kitap, hukuk kitapları, edebiyat, müzik gibi) için temel yorum yöntemi olarak anlaşılmaktadır. Bilhassa sosyal bilimcilere göre sosyal durumları belirlemek, tenkit etmek veya o duruma ait olmayı güçlendirmek için yeni hermenötik çatılar gereklidir. Bunun yanında metindeki semantik dil yapısının önceliği ve yaşayan veya şimdiki zamana ait zengin okuyucu anlamlarının önemi posthermenötik yaklaşımın temel gayelerindedir.

Bu doğrultuda seküler, sosyal ve normatif olmayan beşerî bilimler bilhassa normatif olmayan din bilimleri için fenomenolojik yaklaşım aynı zamanda hermenötik bir yorumlamaya ihtiyaç duymaktadır. Bu açıdan günümüzde kendi yorumlayıcı yaklaşımlarında kullandığında bir anlamayı daha sentetik bir tarzda ele alan *hermenötik fenomenoloji* devreye girmektedir. Bu alan sayesinde *genel din bilimi (Religionswissenschaft)*, günümüzde daha eleştirel bir bakışla kutsal metinler, mitler, kültürel fenomenler ve seküler edebiyat, müzik, sanat gibi dindarların gündelik yaşamlarına ait seküler alanları da yorumlayabilmekte ve kutsal ile olan yakın ilişkisini ortaya çıkarabilmektedir.

Neticede kendi süreci içinde bir fikri ideolojiye, ideolojiyi teoriye, teoriyi olgusal duruma sonunda olgusal durumu akademik bilime dönüştürebilmeye katkı sağlayan posthermenötik, yeni yorumlayıcı, söz-merkezli benlik bilinçlerine malik olarak hayal, sembolik mecaz ve sanal gerçekliği aynı anda yansıtabilen bir anlayıştır. Yine bu yeni yaklaşım, çoklu anlamlı yorumlara, çoklu tarih ve geleneklerin çoklu olasılıklarına ve nihayetinde çok boyutlu ve çok farklı anlamalara da yol açabilmektedir. Son olarak eleştirel ve kökten değiş-tirici kimlikteki posthermenötik, yeni dönemin yorum tecrübeleriyle obje ile

süjeyi değiştirebilmekte onları askıya alabilmekte, parçacıklara bölebilmekte, merkezi rolünü ortadan kaldırılabilmekte hatta öteki oluşun sürdürülebilir imkânlarına veyahut işaret farklılıklarına vurgu yaparak hiç olmadığından daha keskin ve radikal kararlar alabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Bourgeois, Patrick L., "Recognizing Ricoeur: In Memoriam", *Research in Phenomenology*, Vol. 37, No. 2/2007, 175-194.
- Brad, Elliot Stone, "Subjectivity and Truth", *Michel Foucault- Key Concepts*, ed. Dianna Taylor, Acumen Press, Durham 2011, 143-157.
- Derrida, Jacques, "How to avoid speaking denials", *Derrida and Negative Theology*, ed. H. Coward- T. Foshay, State University of New York Press, Albany 1992, 73- 142.
- Derrida, Jacques, *Positions*, trans. Alan Bass, Athlone Press, Chicago 1981.
- Dilthey, William, *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, çev. D. Özlem, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1999.
- Erickson, Millard J., *Truth and Consequence: The Promise and Perils of Postmodernism*, IVP Academic, Downers Grove 2001.
- Foster, Hal, "Postmodernism: A Preface", *Anti- Easthetic Essays on Postmodern Culture*, ed. Hal Foster, Bay Press, Washington 1983, IX- XIV.
- Foucault, Michel, *Aesthetics, Method, And Epistemology*, ed. James D. Faubion, trans. Robert Hurley, New Press, New York 1998.
- Foucault, Michel, *The Archaeology of Knowledge*, trans. A. M. Sheridan Smith, Pantheon Books, New York 1972.
- Foucault, Michel, *The Birth of Clinic*, trans. A. M. Sheridan Smith, Pantheon Books, New York 1973.
- Foucault, Michel, *The Politics of Truth*, ed. Sylvere Lotringer, New York 1997.
- Gadamer, Hans Georg, *Truth and Method*, trans. Garret Barden- John Cumming, Crossroad, New York 1986.
- Gadamer, Hans- Georg, "Easthetics and Hermeneutics", *Philosophical Hermeneutics*, trans.-ed. David E. Linge, University of California Press, Berkeley- London 1977, 95- 104.
- Gadamer, Hans- Georg, *Hakikat ve Yöntem*, çev. Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, Paradigma Yayınevi, İstanbul 2008.
- Gadamer, Hans-Georg, "Man and Language", *Philosophical Hermeneutics*, trans.-ed. David E. Linge, University of California Press, Berkeley- London 1977, 59- 69.
- Gadamer, Hans-Georg, "The Universality of the Hermeneutical Problem," *Philosophical Hermeneutics*, trans. - ed. David E. Linge, University of California Press, Berkeley 1976, 3-17.
- Grondin, J., *Introduction to Philosophical Hermeneutics*, trans., J. Weinsheimer, Continuum, London 1994.
- Gutting, Gary, *Michel Foucault- A Very Short Introduction*, Oxford University Press, New York 2005.
- Habermas, Jürgen, "Modernity: An Incomplete Project", *Anti- Easthetic Essays on Postmodern Culture*, ed. Hal Foster, Bay Press, Washington 1983, 3-15.
- Hill, Val,- Peter Every, "Postmodernism and The Cinema", *The Icon Critical Dictionary of Postmodern Thought*, ed. Stuart Sim, Routledge, Routledge, London- New York 2001, 101-111.
- Hirsch, E. D., *Validity in Interpretation*, Yale University Press, New Haven 1967.

Hutcheon, Linda, *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*, Routledge, London- New York 1988.

Kale, Nesrin, “ Postmodernizm- Hermeneutik ve Eğitim ”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1971/28, 281- 292.

King, Ursula, “Historical and Phenomenological Approaches to the Study of Religion”, *Contemporary Approaches to The Study of Religion*, ed. Frank Whaling, Mouton Publishers, Moulton Publishers, Berling- New York 1983, vol I, 29- 164.

Lewis, Berry, “Postmodern and Literature”, *The Icon Critical Dictionary of Postmodern Thought*, *The Icon Critical Dictionary of Postmodern Thought*, ed. Stuart Sim, Routledge, London- New York 2001, 121- 133.

Lubeck, Ray, “Trajectories in Postmodern Hermeneutics”, *Northwest*, 8 (March 1997), 1- 8.

Lytard, Jean- Francois, *The Post- Modern Condition*, trans. G. Bennington- Brain Masumi, University of Minnesota Press, Minneapolis 1984.

Marsh, James L., “The Post-Modern Interpretation of History: A Phenomenological-Hermenutical Critique”, *Journal of the British Society for Phenomenology*, 19/2(May 1988), 112- 127.

McCutcheon, Russell T., “Myth”, *Guide to the Study of Religion*, ed. Willi Braun- Russell T. McCutcheon, Continuum, London- New York 2000, 190-208.

Neaman, Elliot Yale, “Liberalism and Post-Modern Hermeneutics”, *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, 2/2-3 (1988), 149- 165.

Palmer, E. Richard, “ Postmodern Hermeneutics and The Act of Reading”, *Notre Dame English Journal*, 15/3(Summer 1983), 55- 84.

Palmer, E. Richard, “Gadamer and Confucius: Some Possible Affinities”, *Journal of Chinese Philosophy*, 36/1, 81- 93.

Palmer, E. Richard, “Postmodernity and Hermeneutics”, *Boundry* 2, 5/2 (Winter 1977), 363- 394.

Palmer, E. Richard, *Hermeneutics: Interpretation Theory in Fr. D. E. Schleiermacher, Dilthey, Heidegger and Gadamer*, Northwestern University Press, Evanston 1969.

Penner, Hans H., “Why Does Semantics Matter to the Study of Religion?”, *Method and Theory in the Study of Religion*, 7/1995, 221-249.

Penner, Hans H., “Interpretation”, *Guide to the Study of Religion*, ed. Willi Braun- Russell T. McCutcheon, Continuum, London- New York 2000, 37- 71.

Racevskis, Karlis, “The Postmodern Outlook For Hermeneutics”, *Diacritics*, Spring 1994, 78- 90.

Rasmussen, David, *Mythic-Symbolic Language and Philosophical Anthropology- A Constructive Interpretation of the Thought of Paul Ricoeur*, Martinus Nijhoff Press, The Hauge 1971.

Ricoeur, Paul, *Hermeneutics and the Human Sciences*, trans. and ed. John B. Thomson, Cambridge University Press, New York 1981.

Ricoeur, Paul, *Interperation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*, Texas Christian University Press, Forth Worth 1976.

Ricoeur, Paul, *Lectures on Ideology and Utopia*, ed. G. H. Taylor, Columbia University Press, New York 1986.

Ritivoi, Andrea Deciu, “Hermeneutics a Project of Liberation: The Concept of Tradition in Paul Ricoeur and Hans- Georg Gadamer”, *Gadamer and Ricoeur- Critical Horizons for Contemporary Hermeneutics*, ed. Francis J. Mootz – George H. Taylor, Boomsbury Press, London- New York 2011, 63- 83.

Sarup, Madan, *Introductory Guide to Post-Structuralism and Postmodernism*, Biddles Ltd., Leicester 1993.

Scheliermacher, Friedrich, *Hermeneutics*, ed. Heinz Kimmerle, trans. James Duke Jack Fortsman, The Handwritten Manuscripts, Missoula 1977.

Sim, Stuart, "Names and Terms (Heiddeger, Martin)", *The Icon Critical Dictionary of Postmodern Thought*, ed. Stuart Sim, Routledge, London- New York 2001, 276-277.

Tatar, Burhanettin, *Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti- Gadamer Versus Hirsch*, Vadi Yayınları, Ankara 1999.

Taylor, George H., Francis J. Mootz, "Introduction", *Gadamer and Ricoeur- Critical Horizons for Contemporary Hermeneutics*, ed. Francis J. Mootz – George H. Taylor, Bloomsbury Press, London- New York 2011, 1- 11.

Toprak, M., *Hermeneutik (Yorumbilgisi) ve Edebiyat*, Bulut Yayınları, İstanbul 2003.

Westphal, Merold, "Th Dialectic of Belonging and Distanciation in Gadamer and Ricoeur", *Gadamer and Ricoeur- Critical Horizons for Contemporary Hermeneutics*, ed. Francis J. Mootz – George H. Taylor, Bloomsbury Press, London- New York 2011, 43- 62.

Wodak, Ruth, "Complex Texts: Analysing Understanding, Explaining and Interpreting Meanings", *Discourse Studies- Special Issue on Hermeneutics and Discourse Analysis* (October 2011),13/5, 623-633.

Zimmermann, Jens, " Quo Vadis?: Literary Theory Beyond Postmodernism", *Christianity and Literature*, 53/4 (Summer 2004), 495- 519.